O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY ...

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ | Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2001-yil, 26-oktabr • №43-44 (3631)

ИЖОДКОРНИНГ ҚАЛБ АМРИ

Даврий ўзгаришлар, муаммолар ҳамиша ижодкор асарларида ўз инъикосини топади. Зеро, ижодкор ўз атрофида кечаётган жараёнларга фаол муносабатда бўлади. Негаки, унинг асосий ижод манбаи халқдир.

Жаҳонда тинчлик ва осойишталикка раҳна солувчи терроризм бугунги кунда мамлакатимиз ижод аҳлини ҳам безовта қилмоқда. Қўпорувчилик, бузғунчилик билан онгли равишда шуғулланадиган кимсаларни ким тарбия қилаётир? Ҳаётининг бош мақсадини ёвузликка бағишлаётганлар одам боласими ёки одамсифат шайтонларми?..

Бугунги кунда жаҳон жамоатчилиги – тараққийпарвар кучлар терроризмни ер юзидан супуриб ташлаш фикри билан яшамоқда, биргаликда курашмоқда.Жумладан, юртимиз ижод аҳли ҳам.

Яқинда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган фаоллар йиғилишида шу масала алоҳида эътироф этилди. Йиғилишни уюшма раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов очиб, бугунги кундаги долзарб ижтимоий воқеаларга, хусусан, жаҳон жамоатчилигининг диққат марказида турган мудҳиш терроризмга мамлакатимиз ижодкорларининг муносабатини билдириб шундай деди: «Мен тўла ишонч ва фахр билан айтаманки, жаҳонда тинчлик ва осойишталикнинг барқарор бўлиши учун бошланган саъй-ҳаракатларда Ўзбекистон жуда тўғри ва одилона йўл тутмоқда. Биз – Ўзбекистон ижодкорлари терроризмни бутунлай қоралаймиз ва Юртбошимиз олиб бораётган сиёсатни қўллаб-қувватлаймиз».

Йиғилишда иштирок этган Президентнинг давлат маслаҳатчиси ўринбосари А.Мелибоев бугунги ижтимоий-сиёсий ҳаётимизда зиёлиларнинг, айниқса, ижодкорларнинг масъулияти нақадар юқори бўлиши кераклигини таъкидлади. »Бугунги кунда жамият тараққиётига ва тинчлик-осойишталикка ҳисса қўшиш учун ҳар ким ўз ишини қилиши керак, — деди у. – Тарбиячи тарбиявий ишини, ўқитувчи дарсини, ота-она фарзанди тарбиясини изчил ва пухта давом эттириши лозим. Ижодкорнинг ўрни эса халқ орасида. Яъни ижодкорларимиз бугунги куннинг долзарб масалалари бўйича, хусусан, терроризмнинг жирканч қиёфасини очиб ташлашда ўзларининг ўткир фикр-мулоҳазалари билан меҳнаткашлар орасида тушунтириш ишларини олиб боришлари керак. Қолаверса, замонамиз қаҳрамонларини излаб топишлари зарур».

Шундан сўнг Ўзбекистон халқ ёзувчиси Мирмуҳсин, Ўзбекистон халқ шоири У.Азим, олимлар Н.Маҳмудов, Ҳ.Абдусаматов бу фикрларни қўллаб-қувватлаб, таклиф ва мулоҳазаларини баён этдилар. Айниқса, Ўзтелерадиокомпания раисининг ўринбосари Н.Маҳмудовнинг бадиий сўз усталари билан телевидение ўртасида замонамиз қаҳрамонларини кашф этишда ҳамкорлик қилишга даъвати кўпчиликда қизиқиш уйғотди.

Фаоллар кенгашида ташкилий масала ҳам кўриб чиқилди. Ёзувчи Ҳожиакбар Шайхов Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари лавозимига кўпчилик овоз билан тасдиқланди. Сўнгра Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг ёшлар билан ишлаш бўйича раис ўринбосари лавозимига шоир Сирожиддин Саййид номзоди қўйилди. Бу номзодга ҳам қарши ва бетарафлар бўлмади.

Йиғилишда уюшманинг болалар адабиёти билан ишлаш кенгаши раислигига Н.Фозилов, рус адабиёти кенгаши раислигига ва «Звезда Востока» журнали муҳаррирлигига Суҳроб Муҳамедов тайинланди. Мажлисда шоирлар Зиёвуддин Мансуров, Инесса Финкелштейн, адабиётшунослар Норқул Бекмирзаев ва Равшанбек Маҳмудов уюшма аъзолигига қабул қилиндилар.

Сафар ОЛЛОЁР

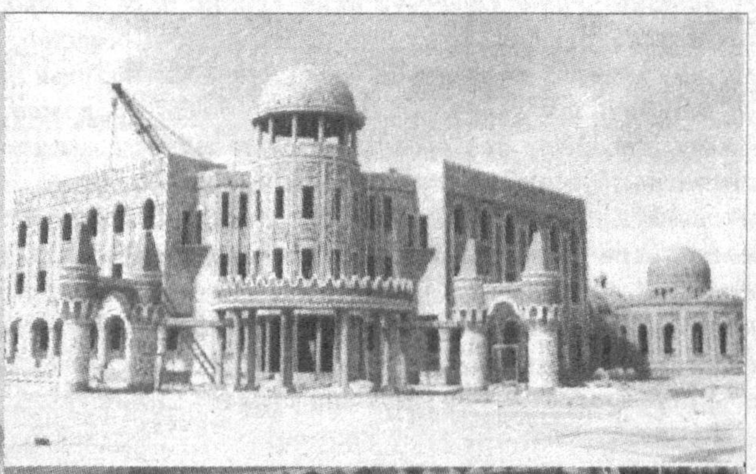

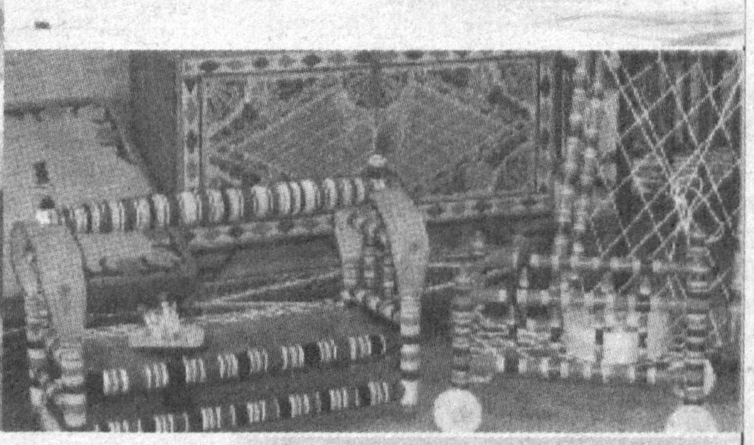

Бу авлод қадимдан отдан тушмаган,
Алпомишу Темур — ғururга тиргак.
Бугун ҳам фахрга тўлиқдир Ватан,
Ғурур-ла улғаяр ҳар митти юрак.

Улғайтириш ҳиссин гўё фарз билиб,
Оғушига олар серҳиммат бешик!
Ҳуррият, яшаймиз сенга топиниб,
Бунёдкорлик — янги замонга эшик...

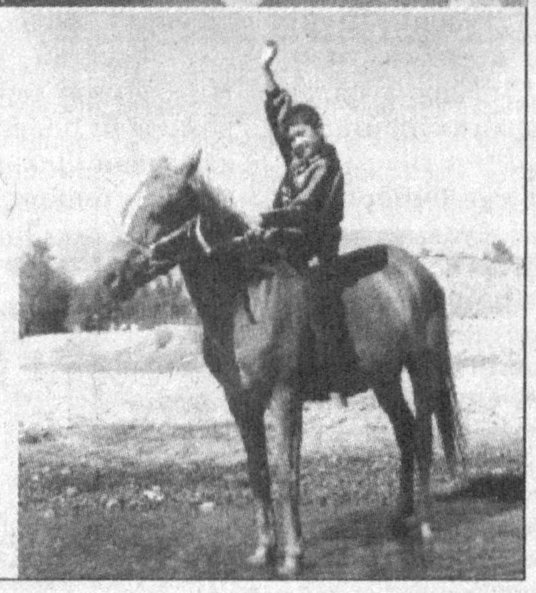

Ш.АКРОМОВ олган суратлар.

ТИНЧЛИК – ЭНГ УЛУҒ НЕЪМАТ

унинг барқарорлиги учун курашмоқ керак!

Бугун инсониятга қарши бош кўтарган террорчи жангариларнинг кирдикорлари бутун жаҳонга маълум. Эндиликда уларнинг ёвуз қилмишларидан огоҳ бўлмаган бирор кимса қолмаган. Жаҳон аҳлини ташвишга солаётган энг катта муаммо ҳам шудир.

Муносабат

Афғонистонда жойлашиб олган террорчилар қароргоҳларига берилаётган зарбалар давом этмоқда. Аксилтеррорчи кучлар томонидан берилаётган бу зарбаларни жаҳон афкор оммаси ҳаяжон билан кузатиб турибди. Ойнаи жаҳонга боқиб саросима ичра қолган жангарилару улар дастидан қочоққа айланган минг-минглаб бегуноҳ кишиларнинг ўзга юртларга улоқиб, дарбадар кезишларига кўзингиз тушади. Узундан-узун қазилган ҳандакларга беркиниб жон сақлаётган ёвуз тўдаларни ҳам кўрасиз. Ана шу илон изи ҳандакларни қазган, тоғу тошларда қурол кўтариб жонсарак изғиётган кимсаларнинг бу қўллари ўзига ҳалол нон-насиба, ризқ-рўз яратса бўлмасмиди, деб ўйлаб қоласиз.

Жаҳон оммавий ахборот воситаларининг хабар беришича, биргина ўтган йилнинг ёзида ўзларининг тинч меҳнати билан банд бўлган ўн мингдан ортиқ афғонлар толиблар тазйиқидан қочиб, мамлакат марказий қисмидаги баланд тоғли ҳудудларга бориб жойлашишга мажбур бўлишган. Улар омон қолиш учун ҳануз тоғу тошлар орасида жон сақлашаётир. Ақидапарстлар инсоният бошига солаётган бахтсизликларнинг санаб адоғига етиб бўлмайди. Уларнинг бу қадар ёвузликни “касб” қилиб олганликлари боиси нимада? Ким одамзод наслидан бўлмиш бу бандаи гумроҳларни йўлдан оздирди? Ким унинг қўлига инсониятга қирон келтирувчи ажал уруғини бериб, сенинг вазифанг фақат шундан иборат, дея уқтирди, ақли ҳушидан айириб, ношаръий, гуноҳ ишларга йўллади?!

Саволлар... Саволлар... яна саволлар. Ҳар нечук бугун бу саволларнинг жавоблари тайин. Бироқ барибир ўйлайсиз: бу қўллар қон тўкиш ўрнига омочнинг бошини тутса, ер ҳайдаб, уруғ сочса, боғ яратиб, ризқ-рўз ундирса бўлмасмиди?! Бу қўллар ёвуз ният билан жаҳонга ўқталмай, йўллар қурса, муҳташам иморатлар, уй-жойлар бино этса, тинч ва осойишта яшаётган болаларининг бошини силаб, ҳаёт деб аталмиш буюк неъматни ато этган Оллоҳга шукроналар айтса бўлмасмиди?! Дастига ажал сочар қурол тутган бу қўллар ўзгалар ҳаётига таҳдид этмай, бахтли ва осойишта яшаётган одамлар тинчини бузмай ўз оиласи, Ватани фаровонлиги учун тер тўкса бўлар эди-ку, дейсан бағогоҳ. Ва яна бу қўллар жаҳонга, бутун инсоният тамаддунини кунпая-кун этишга қасд қилмаганда олам аҳли хотиржам ва бахтиёр яшаган бўлмасмиди?! Улар таҳдид этмаганда қанчадан-қанча бегуноҳ чол ва кампирлар, норасида гўдаклар, ўн гулидан бири ҳам очилмаган сулув қизлар, жувонлар, оналар ўзга юртларда дарбадарлик азобини тортиб, бир парча нон топмоқ умидида улоқиб юрмасдан ўз юртида, мусаффо осмон остида хотиржам яшамасмиди?! Демакки, инсониятни терроризм балосидан тезроқ қутқармоқ керак.

Бугун бутун инсониятни ташвишга солган ва Афғонистонда жойлашиб олган қўпорувчиларга қарши давом этаётган ҳаракатнинг бош муддаоси ҳам шу. Терроризм балосига фақат бутун дунё аҳлининг биргаликдаги саъй-ҳаракатлари билангина барҳам бериш мумкинлигини бундан бир неча йил аввал Юртбошимиз қайта-қайта таъкидлаб айтган эдилар. Сўнгги воқеалар ўша даъватлар нечоғли ҳаққоний ва ўз вақтида айтилганини кўрсатиб турибди.

Бугун Шимолий иттифоқ аскарлари ҳам Афғонистонни “толибон” жангариларидан озод қилиш учун ҳаёт ва мамот курашида жон олиб, жон бермоқдалар. Биз уларнинг ватанпарварлик ва озодлик йўлидаги курашини қўллаб-қувватлаймиз. Негаки, бу кураш Ўзбекистон халқининг яқин қўшниларимиз, ва айни пайтда, бутун жаҳон ҳамжамияти билан ҳамкорликда тинч ва осойишта яшаш йўлидаги ҳаётий манфаатларига ҳар жиҳатдан мувофиқдир.

Иккинчидан, аксилтеррорчи кучларнинг ғалабаси умуминсоний тараққиётга хавф-хатар солиб турган террорчилар уясининг тугатилишига йўл очади. Ва шу билан бутун жаҳонда терроризмнинг тегирмонига сув қуйиб турган жаҳолатнинг илдизлари қирқилади. Қолаверса, минтақамизда тинчлик ва осойишталикнинг барқарорлиги таъминланиб, бу буюк неъматдан барча халқлар тўкис баҳраманд бўлади. Мустақиллигимизни янада мустаҳкамлаш, фаровонлик, мўл-кўлчилик яратиш йўлидаги имкониятларимиз янада ошади. Айни пайтда афғон заминидаги улуғ аждодларимиз ҳоки покларини эмин-эркин зиёрат қилиш имкониятига ҳам эга бўламиз.

Бугина эмас, афғон диёрида тинчлик ва осойишталик барқарор бўлса, жаҳон денгизларига энг яқин масофалар орқали боғланадиган янги йўллар очилишига ҳам қулай шарт-шароитлар вужудга келади. Бу эса қўшни мамлакатлар қатори Ўзбекистоннинг ҳам иқтисодий тараққиёти учун зарур имкониятлар яратиши шубҳасиздир.

Ҳа, қўшнинг тинч — сен тинч, деб бежиз айтилмаган. Минтақамиздаги тинчлик ва осойишталик, айни пайтда, бизнинг ҳам тинчлигимиз ва осойишталигимиздир. Шунинг учун ҳам жаҳон саҳнида юз бераётган бугунги воқеаларга — қайси миллат ёки эътиқодга мансуб бўлмайлик, қаерда яшамайлик — бефарқ қараб тура олмаймиз. Зотан, бефарқлик, лоқайдлик бугун кўриб, кузатиб турганимиз — қонли тўқнашувларга олиб келди. Демакки, одам боласининг хотиржам яшаши унинг

Давоми 2-бетда

НАВОИЙ АНЖУМАНИ

Биз кўп йиллар мобайнида Алишер Навоий ижодига асосан донишманд бобомиз туғилган кун баҳонасида мурожаат қилиб келдик: илмий анжуманлар ўтказдик, матбуотда, радио-телевидениеда тарғиб-ташвиқ этдик. Шукрки, Истиқлол туфайли бу одатимиз барҳам топиб бормоқда. Эндиликда Навоий асарларини ҳар куни ўқиш, мутолаа қилиш заруратини англай бошладик. Кеча — 25 октябр куни Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети ўзбек филологияси факултети ўтказган «Алишер Навоий ижодини ўрганиш ва кенг тарғиб қилиш муаммолари» мавзуидаги семинар фикримизга бир далилдир.

Семинарда Алишер Навоий ижодини умумтаълим мактаблари, академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари, олий ўқув юртларида ўрганиш муаммолари бўйича профессорлар Б.Тўхлиев ва Ҳ.Болтабоев маърузалари тингланди. Муҳокамаларда эса адабиётшунос ва тилшунос олимлар, педагоглардан А.Ҳайитметов, С.Ғаниева, М.Миртожиев, Ҳ.Дадабоев, А.Аъзамов, Н.Бекмирзаев, М.Қодиров, Ё.Тожиев, Н.Ғуломова ва Олий адабиёт курси талабалари фаол қатнашиб, семинар мавзуига доир фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

ЗАМОН РУҲИ ИЛҲОМБАХШ КУЧ

Маданият ишлари вазирлигида

Замонавий қаҳрамон масаласи ҳамма вақт долзарб бўлиб келган. Юртимиз истиқлолга эришганига ўн йилдан ошди. Бу даврда ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида жиддий ўзгаришлар содир бўлди. Янгича онг ва тафаккур шаклланди, фермерлар, тадбиркорлар авлоди вужудга келди. Бугун ҳатто, бошланғич синф ўқувчиси ҳам Интернет нималигини яхши билади. Бинобарин, янги давр кўпчиликка ибрат бўларли замонавий қаҳрамонларни ҳам майдонга чиқармоқда. Бироқ, саҳнада уларнинг сиймоларини гавдалантириш борасида қилинган ишлар кутилган даражада эмас. Театрларнинг бу мавзудаги асарлари бор-йўғи 5-6 спектаклдан нарига ўтмайди. Фақат театр соҳасида эмас, санъатнинг бошқа турларида ҳам шундай ҳолни кузатиш мумкин. Шунинг учун ҳам Маданият ишлари вазирлигининг навбатдаги кенгайтирилган ҳайъат йиғилишида кўрилган масалалар орасида замонавий қаҳрамонлар сиймосини яратиш вазифаси бош масала қилиб қўйилди. Ҳайъат йиғилишини бошқариб борган Маданият ишлари вазири Хайрулла Жўраев бу ҳақда батафсил тўхталди. Асосий эътибор Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Олий Мажлиснинг иккинчи чақириқ олтинчи сессиясидаги ҳамда «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати фаоллари билан учрашувдаги маърузаларидан келиб чиқадиган вазифаларга, маънавий-маданий ишларни янада такомиллаштиришга, театрларимиз саҳналарида замонавий қаҳрамон образини яратиш муаммоларига қаратилди.

–Ўтган бир йил давомида республикамиз театрларида 140га яқин янги асар саҳна юзини кўрди, – деди шу масала юзасидан ахборот берган «Ўзбектеатр» бирлашмаси бош директори М.Абдуқундузов. – Уларнинг асосий қисми тарихий мавзудаги ҳамда мумтоз асарлар бўлиб, фақат ўн фоизини замонавий спектакллар ташкил этади. Албатта, «Бир кошона сирлари», «Қор одам воқеаси», «Кундузсиз кечалар» каби кўп жиҳатдан ибрат бўларли спектакллар ҳам бор. Бироқ маиший мавзулар доирасидаги ўртача савиядаги асарлар ҳали ҳам кўп. Ҳолбуки, Президентимиз таъкидлаб ўтганидек, бугун ёшларимиз ибрат олиши мумкин бўлган

Давоми 5-бетда

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!

Севимли газетангиз **«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»**га 2002 йил учун обуна давом этмоқда.

Якка обуначилар учун нашр кўрсаткичи — 00222.

Ташкилотлар учун нашр кўрсаткичи — 00223.

Обунани мамлакатимизнинг барча шаҳар, туман ва қишлоқларидаги алоқа бўлимлари ҳамда матбуот тарқатиш тармоқларида расмийлаштиришингиз мумкин.

Севимли газетангизга обуна бўлишга шошилинг!

Бу сонда:

АСОССИЗ ДАЪВОЛАР — 2

ҲАҚ СЎЗ ЙЎЛИДА — 3

МАҚОМ ВА ТАСАВВУФ — 5

ИЛГАРИ УЙЛАНГАН ЭКАНМАН — 6

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Ўзбек миллий академик драма театрида Маданият ишлари вазирлиги «Бозор иқтисодиёти шароитида маданият ва санъат муассасаларининг фаолиятини такомиллаштириш масалалари» мавзуида семинар-кенгаш ўтказди. Кенгашни вазирнинг биринчи ўринбосари Эркин Эрназаров очди ва тадбирдан кузатилган асосий мақсад ҳақида сўзлади. Шундан сўнг Молия вазирлиги бошқарма бошлиғи Б.Мусаев, Марказий банк департаменти директори ўринбосари М.Марпатов, Ташқи ишлар вазирлиги бўлим бошлиғи Х.Саъдуллаев ва бошқалар сўзга чиқдилар.

Семинар-кенгашда соҳа мутахассисларининг малакасини ошириш, қишлоқ маҳалла марказларида маданият-ахборот марказларини ташкил этиш, бадиий ҳаваскорлик жамоалари, театр-студиялари, бизнес, фермерлик ҳуқуқий меъёрлари бўйича курслар ва тўгараклар, «Интернет» кафелари ташкил этиш тавсия этилди.

М. КАРИМОВА

***

Маданият ишлари вазирлиги Халқ ижодиёти маркази, Собир Раҳимов тумани «Ёшлик» талабалар шаҳарчаси ҳокимлиги ҳамда Маданият коллежи ҳамкорликда «Тилга эътибор – элга эътибор» мавзуида тадбир ўтказди. Унда олимлар, мутахассислар, ёзувчи ва шоирлар ҳамда талаба-ёшлар иштирок этдилар.

Ф. БОБОЖОНОВА

***

Тошкентдаги Санъат институтида ўзбек тили байрами муносабати билан «Она тилим — эрким, ғурурим, дилим» деб номланган кеча бўлди.

Унда институт проректори Ҳамидулла Икромов давлат тили ва унинг аҳамияти ҳақида сўзлади. Х.Зуннунова, Ш.Боймуродов, М. Имомбердиева ва бошқа талабалар ижросидаги қўшиқлар кечага файз бағишлади.

Ҳ.ТОШКЕНБОЕВ

* * *

Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон шаҳар театрида драматург Салоҳиддин Сирожиддиновнинг «Яхши гап йиртқични енгар» номли икки пардали эртак спектакли саҳналаштирилди. Асарни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, театрнинг бош режиссёри Иброҳим Нурмонов саҳнага қўйди. Спектаклдаги асосий ролларни актёрлардан Улуғбек Исахонов, Дилором Эгамова, Азиза Маматмуродова ижро этмоқдалар.

Саҳна безакларини театрнинг бош рассоми Ноиля Қараева ишлаган.

Э. ШУКУРОВА

БИЛДИРИШ

*Шу йил 30 октябр куни соат 14.00.да Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида **«Бу ёруғ оламда Ватан биттадир»** мавзуида ижодкорларнинг талаба ёшлар билан аксилтеррор ҳаракатларига бағишланган учрашуви бўлади.*

Учрашувни Ўзбекистон Қаҳрамони, халқ шоири Абдулла Орипов олиб боради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси

* * *

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, «Ўзбектеатр» ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси шу йил 1-3 ноябр кунлари Тошкент шаҳрида ***«Давримиз қаҳрамонлари образларини яратиш»*** мавзуида ёш драматургларнинг республика семинарини ўтказади.

Семинарнинг очилиши ва ижодий тадбирлари Ўзбек Миллий академик драма театри биносида бўлиб ўтади.

Ёш драматурглар гуруҳларига Тошкент давлат Санъат институти профессорлари Тоир Исломов, Теша Баяндиев, Ўзбекистон халқ шоири, драматург Усмон Азим, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси драматургия кенгаши раиси Ҳайдар Муҳаммад, «Ўзбектеатр» бирлашмаси масъул ходими, драматург Ҳайитмат Расул раҳбарлик қиладилар.

Семинар тадбирларига шоир ва ёзувчилар, драматурглар, режиссёрлар, Санъат ва Маданият институтлари талабалари ҳамда барча қизиққанлар таклиф этилади.

Ташкилий қўмита

АСОССИЗ ДАЪВОЛАР

У кимга ва нима учун керак бўлаяпти?

Ўрта Осиё халқлари учун "Ён қўшним – жон қўшним" деган мақол қуруқ гап эмас. Бу заминда ўзбек, қозоқ, қирғиз, туркман, тожик ва бошқа халқлар минг йиллардан буён бир отанинг болаларидек аҳил-иноқ яшаб келишмоқда. Улар бир дарёдан, бир ариқдан сув ичишади. Лекин сўнгги пайтларда ён қўшнимиз Қирғизистонда сув билан боғлиқ сиёсатда турлича қарашлар пайдо бўлмоқда. Жумладан, шу йилнинг июн ойида «Қирғизистон Республикасининг сув объектлари, сув ресурслари ва сув хўжалиги иншоотларидан давлатлараро фойдаланиш тўғрисида»ги қонуни қабул қилинди. Унинг учинчи моддасига кўра, давлатлараро муносабатларда сувдан фойдаланишнинг пуллик тартиби жорий этилади.

Қонун қабул қилингач, Қирғизистон матбуотида қўшни давлатлар - Ўзбекистон, Қозоғистон ва Тожикистон манфаатларига мос келмайдиган бу ҳужжатни қўллаб-қувватловчи қатор мақолалар пайдо бўлди. Бунга Қирғизистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Халқаро стратегик тадқиқотлар институти бош эксперти Г.Жалқунбоевнинг «Слова Киргизистана» газетасида босилган «Қирғизистон - Марказий Осиёнинг номолиявий сармоядори» мақоласи ва шу сингари қатор чиқишларни мисол қилиб кўрсатиш мумкин. Г.Жалқунбоевнинг мақоласида айтилишича, Ўрта Осиёдаги икки катта дарё - Сирдарё ва Амударёнинг қуйи оқимида жойлашган Ўзбекистон, Қозоғистон ҳамда Тожикистон давлатлари қирғиз суви ҳисобига деҳқончилик қилиб, миллиардлаб доллар даромад қилаётганмиш. Улар бу даромадларининг маълум қисмини Қирғизистон Республикасига бериши лозим эмиш.

Хўш, бош экспертнинг бу даъволари асослими? Мақолада олға сурилган фикрлар халқаро ҳуқуқий меъёрларга нечоғлик мос келади? Мухбиримиз сув муаммолари бўйича республикамиздаги йирик мутахассислардан бири Рим Абдулович Гиниятуллин билан учрашиб, юқоридаги баҳсли даъволарга муносабат билдиришни сўради:

— Қирғизистон Республикасининг «Қирғизистон Республикаси сув объектлари, сув ресурслари ва сув хўжалиги иншоотларидан давлатлараро фойдаланиш тўғрисида»ги қонунига яқинда Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасида бўлиб ўтган брифингда ҳукуматимизнинг муносабати очиқ-равшан баён этилди, — деди Рим Абдулович.

«Қирғизистон — Марказий Осиёнинг номолиявий сармоядори» мақоласига келадиган бўлсак, унда олға сурилган даъволар мутлақо асоссиз. Мақолани ўқисангиз Тўқтағул сув омбори қурилмагунча Ўзбекистонда деҳқончилик қилинмаган экан, деган таассурот туғилади. Ваҳоланки, 1975 йилгача Сирдарё ва Амударёнинг табиий оқими эвазига фақат Ўзбекистонда 3,4 миллион гектардан ортиқ ер суғорилади. Ўша даврда камида 2 миллион гектар ерга пахта экиларди. Ҳозирга келиб эса пахта майдонлари 1,5 миллион гектарга қисқарди. Шунингдек, ялпи пахта ҳосили ҳам 5,7 миллион тоннадан 3 миллион (2000 йил) тоннага тушди. Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, экин майдонлари айнан Сирдарё сувидан суғориладиган ҳудудлар ҳисобига камайди.

Аслида Тўқтағул сув омбори собиқ иттифоқ маблағига қурилган. Демак, унда собиқ Ўрта Осиё республикаларининг ҳам ҳиссаси бор эди. Мақола муаллифи шуни унутиб қуйган кўринади.

Яна бир муҳим жиҳатга эътиборни алоҳида жалб этиб айтмоқчиманки, дунёдаги ҳеч бир давлат қўшни давлатлар ҳудудига оқиб ўтувчи дарёларни ўзининг бўлинмас мулки деб эълон қилмаган. Бунга ўнлаб мисоллар келтириш мумкин. Масалан, Дунай, Рейн, Ефрат, Нил, Нигер дарёлари ўз оқими давомида бир неча давлатлар ҳудудидан ўтади. Лекин дарёлар бошланишидаги бирорта мамлакат қуйидаги мамлакатга Оллоҳ берган бу табиий неъмат учун «сармоя» даъво қилмаган, қилмайди ҳам. Чунки жаҳонда бундай ҳолларда муносабатлар сувдан оқилона фойдаланиш борасидаги битимларга асосланади.

Муносабат

Тўқтағул гидроэнергетика тўғони қурилгандан сўнг (70 - йилларнинг охирида) сув омборида оби-ҳаёт тўпланиши ва Норин дарёси саёзланиши туфайли Қирғизистонда электр энергияси тақчиллиги сезила бошлади. Ёзда Қирғизистон энергетика тизими ортиқча энергия ишлаб чиқарар, қишки тақчил мавсумда эса электр қувватини Ўзбекистон ва Қозоғистондан оларди.

1991 йилдан кейин Қирғизистон ҳукуматининг қарори билан Норин дарёсидаги гидроэнергетика иншоотининг лойиҳада кўзда тутилган иш тартиби ўзгарди. У ирригация-энергетика иншоотидан фақат энергетика иншоотига айлантирилди. Натижада, Норинда қишки сув оқими миқдори одатдагидан икки бараварга кўпайди, ёзги сув оқими миқдори эса икки бараварга қисқарди. Республикада аввалги йиллардагидан уч баравар кўп электр энергияси, шундан 80 фоизи қишда ишлаб чиқарила бошланди. Демак, катта миқдордаги сув қишда оқизиб юборилмоқда. Бу эса минтақа давлатларига 770 миллион АҚШ доллари миқдорида иқтисодий зарар келтираётир. Чунки қишда Қозоғистон ҳудудида Сирдарёнинг музлаши сабабли катта миқдордаги сув Орол денгизига етиб бормай, Ўзбекистон ҳудудига оқиб кетмоқда. Сўнгги йилларда бунинг оқибатида Ўзбекистон ва Қозоғистоннинг 130 минг гектардан ортиқроқ суғориладиган майдонлари сув остида қолди. Мақола муаллифи масаланинг бу томонига ҳам эътибор қаратса яхши бўларди.

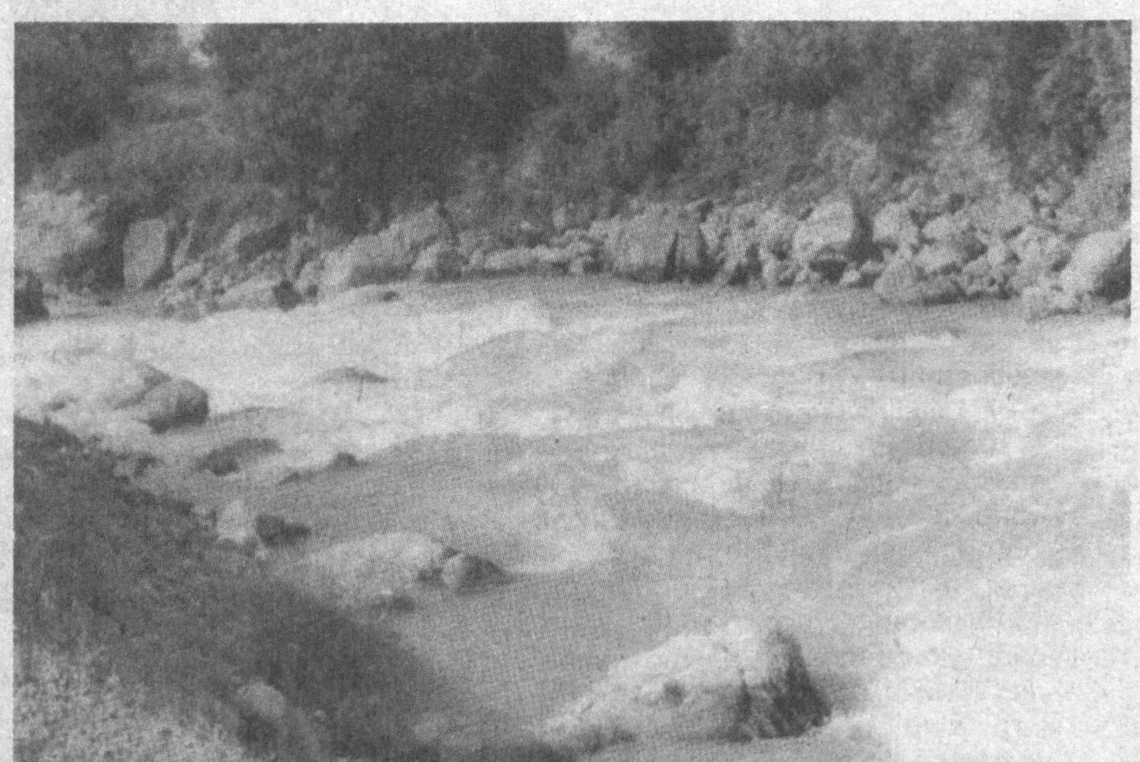

«Қирғизистон — Марказий Осиёнинг номолиявий сармоядори» мақоласини ўқиганингизда айрим кимсалар мамлакатнинг ички иқтисодий муваффақиятсизликларига ташқи омилларни, биринчи навбатда, қўшни давлатларга оқиб ўтадиган дарёларни сабаб қилиб кўрсатишга уринаётгани аён бўлади. Ахир, бугун Қирғизистондаги вазият қувонарли эмас. Йиллик ялпи ишлаб чиқариш ҳажми 1,3 миллиард АҚШ долларини ташкил этгани ҳолда, ташқи қарзи 2,2 миллиард АҚШ долларидан ошиб кетган. Мақола муаллифи биз сувимизни сотсак, қирғиз халқи роҳат-фароғатда яшаши мумкин-у, лекин ҳукумат қўшниларга хушомад қилиб, бу манбадан фойдаланишни истамаяпти, деган хулосага келади.

Қизиқ, бундай нотўғри, ҳақиқатдан йироқ ахборотларни тарқатишдан мақсад нима? Бундай ҳаракатлар, қанчалик ғалати кўринмасин, минтақадаги давлатлар ўртасида зиддиятлар келиб чиқишига замин ҳозирловчи ҳолдир, холос. Бўлмаса ўзига маъқул кўринган замини пуч ва соғлом мантиққа асло тўғри келмайдиган даъволарни рўкач қилиб, гўё ўзини халқ учун жон куйдираётгандек кўрсатаётган кимсаларга матбуот минбарларини бериб қўйиш кимга керак? Бу каби нотўғри ташланган қадамлар минтақада кутилмаган салбий оқибатларнинг юзага келишига сабабчи бўлиши мумкин-ку. Шундай экан, барча минтақавий муаммоларни эҳтиросларга берилмасдан, халқаро ҳуқуқий меъёрлардан асло оғишмай, соғлом мантиқ асосида ҳал этиш лозим. Минтақадаги барча давлатлар учун энг мақбул йўл шу.

Беккул ЭГАМҚУЛОВ ёзиб олди

ЮНУСОБОД ЯҚИН БЎЛДИ

Дунёда метроси бор шаҳарлар кўп. Лекин уларнинг ичида энг зўри Тошкент метроси. Чунки у бизнинг метромиз. Ўзингники барибир яхши-да.

Ўғлим ҳар куни Чилонзорнинг Ал-Хоразмий мавзеидан Талабалар шаҳарчасига ўқишга қатнайди. Уйимизнинг олдидан унинг институтигача битта автобусда борса бўлади. Лекин ўғлим шу автобусда эмас, шаҳар маркази орқали, йўлдан-йўлга ўтиб бўлса-да метрода қатнашни афзал кўради. Сабаби битта – метро қулай ва ишончли транспорт воситаси. Троллейбус каби «шохи» чиқиб ёки автобус каби балони ёрилиб йўлда тўхтайвермайди.

Одамлар бирор жойга шошганда таксига эмас, метрога тушадилар. Чунки метро энг тезюрар транспорт ҳисобланади. Метро поездлари йўлда светофорнинг кўк чироғи ёнишини ёки чорраҳага кириб қолган автобуснинг йўлни бўшатишини кутиб турмайди.

Эътибор берган бўлсангиз, метро йўналишидаги уйлар бошқа жойлардаги уйларга қараганда анча қиммат. Бу ҳам метронинг қулайлигидан. Уйингиз метрога яқин бўлса ҳеч қачон йўлда қолмайсиз. Иссиқда ҳам, совуқда ҳам, қору ёмғирли кунларда ҳам, хуллас, эрта тонгдан кеч тунгача энг арзон ва энг ишончли транспорт қатнаб туради.

Тошкент метросида дастлабки поездлар қатнай бошлаганига ҳа демай, 25 йил тўлади. Шу йиллар мобайнида юз миллионлаб йўловчиларга намунали хизмат кўрсатилди. Метро йўловчилар ишончини тўла оқлади. Шунинг учун ҳам пойтахтликлар ер ости йўлининг Юнусобод йўналишида ҳам қатнов бошланганини қувонч билан кутиб олдилар. «Мингўрик», «Юнус Ражабий», «Абдулла Қодирий», «Минор», «Бодомзор», «Ҳабиб Абдуллаев» бекатлари орасида поездлар қатнай бошлади.

Бу йўналишнинг яна бир қулай жиҳати шундаки, бекатлар ҳар уч йўлни бир-бирига бевосита туташтиради. Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, айрим қўшни давлатларда оддий йўл қурилишига ҳам маблағ топилмаётган пайтда Ўзбекистонда жуда катта бунёдкорлик ишлари амалга оширилаяпти. Тошкент метросининг учинчи йўналиши биринчи навбатининг ишга туширилиши шу улуғ бунёдкорликка ёрқин мисолдир.

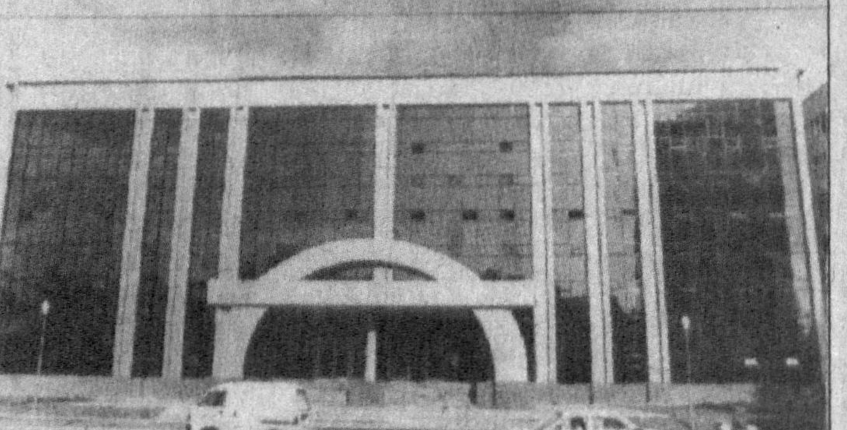

Метронинг "Минор" бекати

Б.УММАТОВ

АДОЛАТ ҲАМИША ҒОЛИБ

АҚШ ва Буюк Британия самолётлари Афғонистондаги террорчиларнинг лагер ва базаларини бомбардимон қила бошлаганига ҳам мана бир ҳафтадан ошди. Бу воқеа бутун дунё миқёсида террорга қарши уруш эълон қилинганини билдиради. Шу боис унга бефарқ бўлган, газета ва телерадиодаги ҳар бир янгиликни диққат билан эшитиб-ўқимаётган одамни топиш қийин. 11 сентябрдан кейинги воқеалар дунёдаги барча халқларни ларзага солди. Бу фожеа касби, миллати, дини, дунёқараши, турмуш тарзидан қатъи назар деярли барча кишиларда чуқур мулоҳазалар туғдирмоқда, терроризмга нисбатан нафрат уйғотмоқда.

Мамлакатимиз жамоатчилиги ҳам террор муаммосига ўз муносабатини билдиряпти – шак-шубҳасиз бу иллатни, бу ёвуз ваҳший кучни илдизи билан қўпориб ташлаш керак. ЎзА мухбири билан суҳбатда таниқли санъаткор, Ўзбекистон халқ артисти Ёдгор Саъдиев ана шу фикрни яна бир карра тасдиқлади.

–Террорни чипқонга ўхшатаман, – дейди Ёдгор ака. – Уни шунчаки даволаш билан чекланиб бўлмайди. Бу дарддан тамоман фориғ бўлиш учун қонни, бутун танани ёт унсурлардан тозалаш, бир кун яра бошқа жойдан яна ёриб чиқишига йўл қўймаслик керак.

Президент Ислом Каримовнинг Баёнотидаги фикрларга таянган ҳолда мажозий тарзда мулоҳазаларимни давом эттирсам, чипқоннинг олдини олиш учун тозаликка ҳам риоя қилмоқ керак. Турли газандалар пайдо бўлишига шароит яратмаслик, уларнинг аломатларини кўрганда, дарров бонг уриш ва баҳамжиҳат чора кўриш лозим. Ахир, ким бўлмасин, қаердан чиқмасин, террорчининг ҳам яқинлари, ёр-биродарлари бўлади-ку. Назаримда, яқин одами ёмон йўлга кириб кетаётганини кўра-била туриб, уни бу йўлдан қайтармаган киши, аввало, эрта бир кун террордан ўзи жабр кўриши мумкинлигини ўйлаши керак.

Террорнинг миллати бўлмайди. У чегара билмайдиган, ёшу қарини ажратмайдиган бир иллат. Айнан шунинг учун уни бутун дунё халқлари қоралайди. Шу маънода, Афғонистонда бошланган аксилтеррор операцияси кўпчилик учун кутилмаган воқеа бўлгани йўқ. Президентимиз кўпгина халқаро анжуманларда Афғонистон террор ва наркобизнес уясига айланиб қолганини бежиз алоҳида таъкидлаб, унга қарши дунё миқёсида курашиш лозимлигини қайта-қайта уқтириб келмаяпти. Жаҳон ҳамжамияти бир ёқадан бош чиқармаса, «XXI аср вабоси»ни енгиш қийин кечади.

Ҳозир кўча-кўйда, одамлар билан суҳбатлашганда, ҳамманинг фикру зикри шу муаммога қаратилганига гувоҳ бўляпмиз. 11 сентябр фожеаси бутун дунёни ҳушёр торттирди. Террорга қарши жиддий кураш муваффақиятли якун топишига ишонаман. Биз соғлом фикр, бунёдкорлик ва адолат йўлини танлаганмиз. Куч эса, Соҳибқирон Амир Темур айтганидек, адолатдадир. Адолат – ҳамиша ғолиб.

ТИНЧЛИК — ЭНГ УЛУҒ НЕЪМАТ

унинг барқарорлиги учун курашмоқ керак!

Боши 1-бетда

ўз уйи, маҳалласи, борингки, мамлакати сарҳадлари дахлсизлиги билангина таъминланиб қолмас экан.

Ватан осойишталиги, юрт тинчлиги бугунги кунда ҳар қачонгидан кўра дунё тинчлигига ғоятда уйғун ва бевосита алоқадор яхлит бир жараёнга айланди. Бу жараён эса бизнинг ватанпарварлик туй-ғумиз, умуминсоний эътиқод ва қадриятларга нечоғли содиқлигимизни синовдан ўтказаётир.

Муқаддас ҳадиси шарифларда Ватанни севмоқ иймону эътиқод иши эканлиги рўй-рост айтилади. Ватанни севмоқдан сабоқ берган ҳассос шоиримиз эса: **“Ватан! Менинг бор қисматим шу бир сўзда ҳал!”** — дея даъват этади.

Кўз олдимда собит турар фақат шу Ватан,
Кулбаси ҳам кенглик қадар чулғайди мени.
Туйғуларим фақатгина унга берар тан,
Юртим, мен ҳам умрим қадар севгайман сени.
Мен ҳам сенинг қуёшингда ўсиб-улғайдим,
Қарздорман, тупроғингда қолдирдим излар...

Бундай куйламоқ, она юрт олдидаги бурч ҳиссини бу қадар аниқ таъриф этмоқ ва уни чинакам сева билмоқ учун инсон қалбида она-Ватаннинг ҳақиқий улуғ муҳаббати яшамоғи керак.

Мен нечун севаман Ўзбекистонни
Тупроғин кўзимга айлаб тўтиё.
Нечун Ватан дея еру осмонин,
Муқаддас санайман, атайман танҳо...
Нечун бу тупроқ деб йиғлади Фурқат
О, Қашқар тупроғи, қашшоқмидинг сен?!

Ҳарорат билан куйлангувчи гўзал қўшиққа айланган бу мисралар минг-минглаб ёшлар қалбида Ватан туйғусини ардоқлаётир. Шунинг учун ҳам Ватанга бўлган буюк муҳаббатимизни, гўзал туйғуларимизни ана шу бетакрор мисралар орқали изҳор этамиз. Жаҳонга зўравонлик ўз соясини ташлаётган айни кунларда мана шу оташин сатрларнинг таъсирини бот-бот қалбдан туямиз. Зотан, ўз Ватанинг, ўз уйингни кўз қорачиғидек асраш зарурати миллионлаб инсонлар онгу шуурини эгаллаган лаҳзаларда бу оташин мисраларнинг салмоғини янада теранроқ ҳис эта бошлаймиз. Бундай лаҳзаларда Ватан туйғуси бор шукуҳи билан қалбимизга чексиз қудрат бағишлайди. Ахир, биз Президентимиз айтганидек, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур сингари шавкатли баҳодирларнинг авлодларимиз. Ўз озодлигимиз, мустақиллигимизни ҳаммавақт кўз қорачиғидек асрашга бурчлимиз. “Элимиз, юртимиз шаънини, ор-номусимиз, қадр-қимматимизни, мунис оналаримиз, аёлларимиз ва қизларимизни ҳимоя қилиб, матонатли миллат, буюк ва жасоратли халқ бўлиб яшашга муносибмиз.”

Ҳа, қўшни сарҳадларда ҳаёт-мамот кураши бораётган кезларда ўз Ватанинг озодлигини, унинг тақдирини, бинобарин ўз тақдиринг, ўз қисматингни ўйламаслик мумкинми?!

Улуғ Жайҳуннинг бир тарафида бунёдкорлик, иккинчи тарафида эса муросасиз жанг бораётир. Бу курашдан ҳеч ким четда туролмайди. Зотан, бу жаҳолат ва эзгулик курашидир.

Тинчлик — энг улуғ неъмат. Бироқ шу нарса ҳам аён ҳақиқатки, тинчлик ўз-ўзидан келмайди. Унинг барқарор бўлиши учун курашмоқ керак. Ҳушёрлик ва огоҳлик ҳар бир фуқаронинг ҳаёт тарзига айланмоғи шарт.

Мурод АБДУЛЛАЕВ

Доимий ҳамроҳ

Замон руҳини теран ҳис қилмоқ ва эътироф этмоқ асло замонасозлик эмас. Балки муттасил ўзгаришлар ва янгиланишларга тийрак назар билан боқиш, уларнинг ибратли жиҳатларидан кўпчиликни хабардор қилиб, эзгу ишларга хайрихоҳликни кучайтиришдир. Аслида ҳам бунёдкорликлар ва бундай яратувчи меҳнатга бош-қош бўлаётганлар эл-юрт назарига тушиши, фидойи инсонлар фаолиятлари ёш авлодга намуна сифатида тарғиб этилмоғи лозим.

Табиийки, халқ қаҳрамонларни севади. Ўзбек халқи бирор-бир замонда қаҳрамонларга тақчиллик сезмаган, қадимда ҳам, ҳозирги даврда ҳам элимиз орасидан ҳавас қилгули юрт фидойилари етишиб чиққан. Улар ўз даврининг Алпомишлари сифатида олқишланган, қадрланган. Мустақиллик йилларида янги Ўзбекистонни барпо этишда турли соҳаларда чинакам қаҳрамонлик намуналарини кўрсатаётган ватандошларимиз меҳнати ҳар жиҳатдан эътироф ва эҳтиромга лойиқдир.

Шу ўринда ёзувчиларимизнинг замонамиз қаҳрамонларининг фаолияти, қалб ва қиёфасини яратиш борасида анча самарали ижод қилиб келишаётганини таъкидлаб ўтиш жоиз. Яқинда Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти томонидан уч минг нусхада чоп этилган «Замон руҳи» номли очерк ва мақолалар тўплами фикримизга далил бўла олади. Китоб атоқли ёзувчи Одил Ёқубовнинг «Қашқадарё гурунглари» мақоласи билан очилади. Муаллиф Истиқлол туфайли қўлга киритилган ютуқлар борасида тўлқинланиб ёзаркан, мушоҳадаларини шундай хулосалайди: «Мана энди ҳаммаси ўзимизники: аллақачон ишлаётган ва янгидан топилган конлар ҳам, бу конлар учун қурилаётган шаҳарчалар ва улар атрофида барпо этилаётган боғлар ҳам, ҳаммаси ўзимизники, халқимизники, давлатимизники».

«Замон руҳи» китобидан жой олган Ўзбекистон халқ ёзувчилари Саид Аҳмаднинг «Жануб офтоби», Мирмуҳсиннинг «Саробга айланган гумроҳ», Иброҳим Раҳимнинг «Набижон ва унинг издошлари», Пиримқул Қодировнинг «Истиқлол тонгининг унутилмас воқеалари», Ўткир Ҳошимовнинг «Ватан нимадан бошланади?» сингари очерк ва публицистик мақолаларида ҳам бугунги шукуҳли кунлар руҳи ёрқин акс эттирилган, айрим муаммоларга жавоб изланган, энг муҳими, Ватан равнақи йўлида фидокорона меҳнат қилаётган бир қанча ватандошларимиз фаолиятлари, инсоний фазилатлари самимий талқин этилган.

Шунингдек, тўпламдаги фаол ижодкорларимиздан Йўлдош Сулаймон, Жонрид Абдуллахонов, Муҳаммад Али, Ҳожиакбар Шайхов, Маматқул Ҳазратқулов ва бошқаларнинг маънавият, маданият соҳалардаги туб ўзгаришлар, миллий қадриятларимизнинг тикланаётгани, хуллас, бугунги кунлар нафасига йўғрилган мақолалари давримизнинг бунёдкорлик салоҳияти ва замонамиз ҳақида китобхонга кенг тасаввур беради.

Мустақиллигимизнинг ўн йиллигига бағишлаб чиқарилган мазкур адабий-бадиий нашрни Раҳимжон Отаев ва Мурод Абдуллаев тўплашган. Муҳаррир Маъсуда Йўлдошева.

ИМТИҲОН

Адаб, одоб, одам

Яқинда узоқ йиллар мактабда ўқитувчилик қилган бир онахон билан учрашиб қолдим. "Сизга бир воқеани айтиб берайми?" дедилар маҳзун ҳолатда. "Майли", дедим, гарчи шошиб турган бўлсамда.

— Кеча бозордан келаётсам, — дея сўз бошлади онахон, — бир "Нексия" шундоқ биқинимда тўхтади. "Чиқинг, ая, ташлаб қўяман!" — деди ҳайдовчи. Бундай қарасам, бир вақтлар ўзим дарс берган ўқувчим. Жа-а, пўрим бўлиб, галстук, кўзойнак тақиб олибди. Ҳай, раҳмат, деб машинасига чиқдим. Чиқдиму, минг пушаймон бўлдим. Йўлда у "Ая, мени доим имтиҳонда йиқитиб, одам бўлмайсан, дердингиз. Мана, машинам, иккита участкам бор, фалон жойда ишлаяпман", деса бўладими.

— Машинани тўхтат, уйимга келдим, — дедим жаҳлим чиқиб. Тушиб кета туриб: "Ўғлим, амалдор бўлибсан-у, афсус ҳали ҳам одам бўлмабсан", — дедим.

Аяга умумий гаплар билан тасалли бериб, хайрлашдим.

Бироқ бу лавҳа таассуротлари мени анча вақт тарк этмади. Бир амаллаб ўқув юртига кириб олиб ўқитувчиларга пора бериб диплом олган, отаси ёки акаси, тоғасими ё амма-холаси ёрдамида катта идораларга жойлашган савияси паст, маънавияти пуч кимсалар афсуски, оз бўлса-да, орамизда учраб турибди. Улар йўлини қилиб илм даргоҳларидаги имтиҳон-лардан ҳам, иш жойидаги аттестациялардан ҳам ўтар эҳтимол. Аммо улар, ая айтганидек, одамийлик имтиҳонидан ўтолмаётгани бизни ташвишга солади. Бундай фарзандлар билан на ўқитувчи, на жамоат ва на элу юрт фахрлана олади. Аввало одам бўл, одам бўлиш қийин, деган гапларни ота-бобо-ларимиз болалигимиздан қулоғимизга бежиз қуйишмаган.

Кекса ўқитувчининг гапи менга бир ривоятни эслатди. Бир кекса кишининг қазоси яқинлашиб, оғир бетоб бўлиб қолибди. Унинг Турсунбой деган яккаю ёлғиз ўғли бор экан. Қор гупиллаб турган қаҳратон қишда шу ўғлини ёнига чорлаб: "Ўғлим, бир, қарсиллаган шакарпалак қовун егим келяпти", депти. "Хўп бўлади, ота", депти ўғил. Ташқарига чиқиб, роса боши қотибди. Бир қишлоқдан қиркма қовун топилибди-ю, аммо шакарпалак йўқ экан. Ахийри биров фалон вилоятда, фалон деҳ-қонда бўлиши мумкин, деб дарагини айтибди. Йигит ўша ёққа қараб йўл олибди. Етти кечаю етти кундуз деганда офтобанинг қорнидек шакарпа-лакни топиб келибди. Отасига хурсанд бўлиб сўйиб берса, чол бир тишлабди холос. Эртасига ота ўғлини яна чорлабди ва депти: "Ўғлим, қани энди, икки донагина ойлар шафтоли бўлсаю, мазза қилиб есам", Ўғилнинг боши қотибди. Ахир қаҳратон қиш бўлса, ойлар шафтолини қаердан топади? Бироқ ўғил: "Хўп дадажон, топиб келаман", депти. У кўп жойларни кезибди. Ахийри бир соҳибкор унга фалон вилоятда, фалон боғбон ойнаванд боғда ойлар шафтоли етиштиради, деб йўл кўрсатибди. Йигит ўн беш кун деганда ўн дона шафтоли топиб келибди. Чол улардан бирини ҳидлаб қўйибди. Эртасига ўғлини яна ёнига имлабди: "Ўғлим, қани энди ҳозир бир бош чилги бўлса, мазза қилардик-да". Ўғил қаҳратонда кўп кезибди. Охир бир боғбон унга: "Фалон қишлоқда Собир сиркачи бор. Шу одам ертўлада даройи билан чилги етиштиради", депти. Ўғил шу одамни қидириб топибди ва икки бош чилги олиб келибди. Ота ҳалиги чилгидан бир донасини оғзига солибди, холос. Шунда ўғил отасига қараб депти:

— Эй, ота! Мен сизни деб шунча қийналиб қовун олиб келдим — бир тишладингиз, шафтоли олиб келдим — бир ҳидладингиз, чилги олиб келдим — бир донагина тотиб кўрдингиз, холос. Тўйиб-тўйиб емайсизми?

— Эй, садоқатли болам! — депти ота ўғлининг пешонасини силаб. — Шундоқ қаҳратонда мен шафтоли ёки шакарпалак қовун ермидим? Мен сени бир имтиҳон қилиб, синаб кўрмоқчи эдим. Ҳақиқий ота ўғил экансан, балли! Ана энди сендан розиман!

Ота шундай деб ўғлининг қўлида хотиржам жон берибди.

Ота-онаси, элу юрт дуосини олган одамгина кўкаради, ўзидан яхши одам эди, деган ном қолдиради.

Мана, мустақиллигимизга ўн йил бўлди. Шу қисқа даврда не-не синовлар, имтиҳонлардан ўтдик. Инсонийлигимиз, қадр-қимматимизни юқори мақомларга кўтардик. Эндиликда ўзбек деган ном бутун дунё узра баралла янграмоқда. Бу ном тилга олинганда юксак маънавиятли, меҳроқибатли, меҳнаткаш ва дилкаш, самимий одамлар кўз ўнгимизда намоён бўлади. Ягона истагим фарзандларимиз ҳам шу номга доғ туширишмаса, ота-боболари йўлини давом эттиришса.

Абдуғани АБДУВАЛИЕВ,
ёзувчи

Танқидни танқид

ҲАҚ СЎЗ ЙЎЛИДА

Она тилимизда қўлланадиган «танқидчи» ва «мунаққид» истилоҳлари қардош қозоқ, қирғиз ва қорақалпоқ тилларида «синчи» деб юритилади. «Синамоқ» феъли, «синов» ва «синч» отларига ўзакдош бу қадим туркий сўз танқидчилик ишининг моҳиятини, менинг назаримда, нисбатан теранроқ ифодалай олади. Толиби илмга — синов, иншоотга — синч (каркас) қанчалик зарур бўлса, синчилик ҳам ҳар бир адабиётга шунчалик керак. Модомики, ёзувчи табиатан ҳаётнинг паст-баландини теранроқ англайдиган мутафаккир, «мутафаккир» сўзининг ўзаги — фикр, негизи — тафаккур экан, у ўз фикрини фақатгина бадиий образлар воситасида эмас, бевосита — танқидий-илмий йўсинда ифодалашга ҳам қодир бўлади. Лев Толстойнинг «Санъат ҳақида»ги рисоласи, Рабиндранат Тагорнинг «Коинотнинг адабиётдаги инъикоси» ва бошқа мақолалари фикр кўлами ва миқёсларига кўра, дейлик, Анна Каренина ва Гора образларидан ҳам кучлироқ ҳайрат уйғотади.

Афсуски, бизнинг ёзувчиларимиз Ойбек, Абдулла Қаҳҳор ва Мақсуд Шайхзодадан кейин адабий танқид ва илм билан жиддийроқ шуғулланмай қўйдилар. Бунинг устига, кейинги йилларда бир қатор таниқли мунаққидларимиз бадиий насрга, таржимонлик ва муҳаррирлик ишига, ижтимоий-сиёсий фаолиятга берилиб кетишди. Натижада танқид иши саноқлигина фидойилар зиммасида қолди. Улар ҳам, табиийки, улкан адабиётимизнинг паст-баландини диққат билан синчиклаб кузатишга улгуролмай, кўп ҳолларда сукут сақлашмоқда. Танқидчининг жимлигига асосий сабаб, менимча, шу.

Хўш, энди нима қилмоқ керак? «Тоғ Сулаймонга бормаса Сулаймон тоққа келади» дейдилар. Мунаққид жим турганида ёзувчининг ўзи нимадир дейиши керак бўлади. Бу борада ҳам Р.Тагор ижодида ибратомуз жиҳатларни аён кўрамиз. Адибнинг қарийб саксон ёшида яратган ўн иккинчи романи — «Сўнгги достон» қаҳрамонлар тилидан «Рабиндранат Тагор қандай ёзувчи?» деган саволга атрофлича жавоб қидириладики, натижада бу асарда насрий ва танқидий тафаккур ўзига хос тарзда уйғунлашиб кетади. Ёхуд Михаил Булгаковнинг «Уста ва Маргарита» асари чинакам санъаткорнинг фожиали қисмати ва иблиснинг макр-ҳийлалари хусусидаги фалсафий роман-гина эмас, «совет адабиёти» деб аталган сохта адабиёт аҳлига аччиқ истеҳзо ва ҳаққоний баҳо ёркин ифодаланган беқиёс танқидий тадқиқот ҳамдир.

Тўғри, ҳаммаям Тагор ёхуд Булгаков бўла олмайди. Аксарият ҳолларда ёзувчилардан кимдир — азбаройи камтарлик юзасидан, кимдир— «Арининг уясига чўп суқиб нима қилдим!», яна кимлардир «Барибир, қўлимдан келмайди», деган хаёлда танқидга қўл урмай, ёзадиганини жимгина ёзади-да, «Одамлар нима деркин?» деган маънода сукут сақлайди. Шўро тузуми давридагидек ҳайбаракаллачиликни қойиллатадиган «шахсий танқидчи»ни зимдан ишга солиш эса, мустақиллик шароитида амалда мумкин эмас! Мумкин бўлганда ҳам, тез-орада бу ишнинг миси чиқиб қолади. Қарабсизки, жимжитлик. Ҳолбуки, ботирнинг бир қўлида — қиличи, бир қўлида — қалқони бўлганидек, чинакам носирнинг бир қуроли — наср, бир қуроли —танқид бўлмоғи ҳам қарз, ҳам фарз. Чўлпон билан Ойбекнинг аччиққина, лекин ибратли тажрибаси бу. Ҳозирги пайтда эса, аксарият носирларимизнинг ўз асари ва, умуман, адабиётни нохолис танқиддан ҳимоя қила оладиган қалқони йўқ. Икки ўртада адолат тарозусини қўлида тутган чинакам ҳақгўй мунаққид «туя кўрдингми — йўқ» қабилида жимгина тураверса, инсофдан эмас, албатта. Хуллас, демоқчиманки, газетхон А.Отаевнинг куюнишларида жон бор.

Бироқ газетхоннинг мактубига жавобан ёзилган таниқли мунаққидимиз Норбой Худойбергановнинг «Гап фақат жимликдами?» мақоласини ўқиб, очиғи, кўнглим тўлмади. Камина Норбой Худойбергановдан нозиктаъб мунаққид Нўъмон Раҳимжоновнинг «Мустақиллик даври шеъриятининг етакчи хусусиятлари» мақоласидан айрим нуқсонларни қидиришни эмас, ҳозирги насримиз ва драматургиямизнинг етакчи хусусиятлари ҳақидаги таҳлилий мақолани, янги насрий ва драматик асарларнинг сарагини-саракка, пучагини-пучакка ажратиб ташлайдиган жиддийроқ танқидий чиқишни кутганди. Дейлик, кейинги йилларда эълон қилинган янги асарлар, жумладан, Учқун Назаровнинг «Мир Алишер» қиссаси, Омон Мухторнинг «Ишқ аҳли» романи... Хуллас, муҳтарам Юртбошимиз даъватларидан кейин ҳазрат Навоийни ўрганиш бобида носирларимиз қўяётган янги қадамлар қандай бўляпти? Хусусан, «Ишқ аҳли» романи қандай роман, романми ё танқидий-илмий тадқиқотми? Бу асар Ойбекнинг «Навоий» романи ёки Иззат Султоннинг «Навоийнинг қалб дафтари» рисоласидан қай жиҳатлари билан фарқ қилади?.. Аниқ ва қиёсий таҳлиллар асосида шундай саволларга тайинли жавоб топилса экан! Бу қилни қирққа ёришдек мушкул, машаққатталаб ва маҳоратталаб ишдир. Шундай жиддий бир ишни ёруғликка олиб чиқиш ҳаракатида жимгина ишлаётган бўлса, албатта, танқидчининг бу жимлиги ўзини тўла оқлайди.

Мунаққид ҳақгўй бўлса, бунинг устига, доно бўлса, тағин денг, ёзувчиликнинг бутун заҳмат-машаққатларини кечирган бўлса ва, ниҳоят, жимгина ўз ишини қилаётган бўлсада, кунлардан бир куни биргина даъват сабаб кўнглида кўп йиллардан буён пишиб етилган Ҳақ Сўзни рўй-рост, маромига етказиб айтса!..

Мунаққид ҳам, ёзувчи-носир ҳам, шоир ҳам ҳеч қачон «Кел, бир ёмон асар ёзиб қўяй!» деган ниятда қўлига қалам олмайди. Ҳамма ўз ҳолига яраша фикрлайди ва ўз фикрини баҳоли қудрат қоғозга туширади. Бу ўринда асосий гап-сўз жимликда ва ё гапдонликда ҳам эмас, Ҳақ Сўзга етиб боришда бўлиши керак, деб ўйлайман. Демоқчиманки, адабий танқид ҳар жиҳатдан соғлом: ҳақгўй, доно, ҳушёр ва синчков бўлсин.

Раҳимжон ОТАЕВ

МАСАЛАНИНГ БОШҚА ТОМОНИ ҲАМ БОР

Ёшлар шеърияти: танқид ва таҳлил

Газетанинг 2001 йил 21 сентябр сонида эълон қилинган ёшлар шеъриятига бағишланган давра суҳбатини ўқиб, суҳбатдошларнинг Ёшлар шеъриятига доир хилма-хил қарашларига гувоҳ бўлдик. Бу ҳол газетанинг барча мухлисларини бирдек хурсанд қилди, десак муболаға бўлмайди.

Бинобарин, айни мавзуга жиддийроқ тўхталиш ҳеч бир танқидчининг хаёлига келмаяпти, навқирон шеъриятимиз муаммолари бир қадар унутилди. Шунинг учун бўлса керак, бу ҳақда бирор нарса ўқисак, ёмби топгандай хурсанд бўламиз. Қолаверса, мазкур давра суҳбати анчадан бери сукут сақлаб келаётган мунаққидларни ҳам фаолликка чорлаётгани билан ғоят фойдалидир.

Гап шундаки, суҳбатда ёшларга ижод эркинлиги берилган бир даврда уларнинг баҳоли қудрат ижод қилаётгани, айни дамда эстетик қарашларининг ўзгараётганию, улар ижодида мавзу кўлами кенгайгани (ёки торайгани) ҳақида фикрлар билдирилган. Бу ютуқ ва камчиликларни керагича таҳлил қилиш, таҳририят эътироф этганидек, бир суҳбат доирасида имконсиздир. Аммо масаланинг иккинчи томони ҳам бор: бирор бир муаммони жиддий таҳлил қилишнинг имкони бўлмаган жойда у ҳақда айнан умумий маънода фикр билдириш билан чекланиш тўғрими?

Масалан, шоир Рустам Мусурмон шундай ёзади: «Қўчқор Норқобилнинг қиссалари, Фахриёрнинг «Аёлғу», Баҳром Рўзимуҳаммаднинг «Кундуз сарҳадлари», Салим Ашурнинг «Сиз эртага келасиз» номли шеърий китоблари, қорақалпоғистонлик шоир Бахтиёр Генжамуроднинг «Мадэхон сўзи ёхуд Чин ипагидаги битик» достони Истиқлол йиллари, ёшлар адабиётининг муваффақиятидир». Буни инкор қилмаймиз, лекин ҳақиқатдан юз ўгириш ҳам қийин, зеро, бу фикр адабий муҳитда ўз исботини топганича йўқ. Хўш, танқидчилар юқорида санаб ўтилган ижодкорларнинг асарларини мутоалаа қилганми? Маълум эмас. Ҳатто улар ўқиган бўлса-да, ўқимаган, дея эътироз билдиришга ҳаққимиз бор. Чунки ўша асарларнинг ютуқ ва камчиликлари ҳали кўрсатиб берилмади. Тўғри, ижодкор ўз устида ишлаб ўзини шакллантиради, яъни уни ҳеч ким йўлга сололмайди, лекин адабий танқидчиликда ҳукм сурган сукунат ижодкорларни қайсидир маънода йўлдан оздириши мумкин, деган гапда ҳам жон бор. Аниқроғи, миллат адабиёти танқид, баҳс-мунозара билан гуллаб-яшнайди. Акс ҳолда, ёш ижодкорлар ўсмайди, балки қарийди.

Танқидчи сукут сақлаган жойда эса шоирлар ўзлари ҳақида гапиришга мажбур: «... Аммо бир-иккита янги топилма фикр билан шеърни тўлақонли даражага етказиш қийин. Чунки моҳият масаласи бор. Моҳият эса мукаммалликни талаб қилади. Демак, мукаммал битта шеър ёзиш учун ҳаётдаги муайян воқеликнинг ёки жараённинг туб моҳиятини англаш керак. Англаганда ҳам бошқалардан кўра чуқурроқ ва нозикроқ дид билан ҳис этиш шарт. Йўқса, бундай шеърга қўл урмаган маъқул. Ёшларнинг бир қадар интим туйғулар доирасида чегараланиб қолаётганига сабаб шу, менингча. Негаки, шеърда фикр айтиш ва бу фикрни мантиқан асослаш, яна уни шеър тилига мослаш, қофия, туроқ каби шеърий тартиблардан ташқари, лирик оҳанг ва бадиий бўёқларда бериш — бу катта масала» — дейди шоир Сафар Оллоёр. У киши юқоридаги жумлада бошловчи шоирларга насиҳат қилибди, десак, бизни маъзур тутинг. Ахир, ёшлари ўттиз беш-қиркни қоралаб қолган, бироқ ҳануз «ёш шоир» номи остида ижод қилаётган шоирлар бор. Начора, токи кетма-кет чоп этилган китоблари ҳақида ҳеч ким ҳеч нарса демаётган экан, улар чиндан ҳам ёш шоирлардир. Қолаверса, кенжа авлод вакиллари, яъни ёш ҳаваскорлар улар билан бўйлашолмаяпти. Ҳолбуки, ёш шоирларимиз ҳаваскорлик босқичидан аллақачон ўтиб кетган, баъзиларининг талқин ва таҳлилдан бебаҳра қолаётган китобларида ўзига хос изланишлар маромига етган, дейиш ҳам мумкин. Бизнингча, мана шу ҳақда гапириш керак, чунки бу жуда муҳим масала.

Лекин адабиётшунос олим Иброҳим Ҳаққул салафлар шеъриятини кўпроқ қадрлайди: «XX аср маънавият маъносида ҳам, руҳоният маъносида ҳам оғир аср бўлди. Шундай шароитда ҳам бизнинг адабиёт ўз хизматини адо этди. Шу адабиётнинг анъаналарини давом эттирган ижодкорлар авлоди кам бўлмайди». Шу маънода олим бугунги ёш шоирларнинг шаклий ва услубий изланишларини тан олмаган: «Саксонинчи йилларда шеъриятда янги шакл изланишлари, услуб изланишлари бўлган ва ўша пайтда бу ҳаракатлар ўзини оқлаган. Лекин ўша даврда ҳам ғарбга тақлид аниқ сезиларди. Энди бугунги ёшлар шаклий изланишларида ўша йиллар шеъриятидан ошириб, менинг назаримда, бирор нарса қилаётгани йўқ...» Фикримизча, бу мулоҳаза бугунги ёшлар ижодига эмас, саксонинчи йиллар шеъриятига дахлдордир. Аксинча бўлганида, ёш шоирлар ижодидаги шаклий изланишларнинг нима учун самарасиз қолаётганини тушуниб олган бўлармидик...

Давра суҳбатини ўқиб чиққан газетхонлар мана бу сўзларни пичирлаб такрорлаган бўлса ажабмас: «ШЕЪРИЯТДАГИ ЯНГИЛАНИШ, АДАБИЁТДАГИ ЯНГИЛАНИШ БАРИБИР ШАХС БИЛАН БОҒЛИҚ! КУЧЛИ ШАХС БЎЛГАН ЖОЙДА ШЕЪРИЯТ ЖУДА ҲАМ илгарилаб кетади»{И.Ҳаққул}. Бу дегани, ҳар ҳолда, кучли шахс бўлмаган жойда адабий танқидчилик ҳам бўлмайди, дегани эмасдир... Демак, танқидчилар ёш шоирлар орасидаги адабий ҳодисаларни бизга кўрсатиб беришлари ёки улар орасида кучли шахс йўқлигини таҳлил ва талқинлар орқали исбот қилишлари зарур. Ҳар икки ҳолатда ҳам адабиёт ютади, ҳеч ким ютқазмайди.

Нурилла НАРЗУЛЛАЕВ

Доимий ҳамроҳ

Ёзувчи Адҳам Даминнинг илк ҳикоялари 80-йилларнинг аввалида кўрина бошлаган, 1982 йили Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муаллифнинг дастлабки «Журъат» деб номланган тўплами чоп этилганди. Шундан бери орадан ўтган йигирма йилча вақт мобайнида у тиним билмай изланди, адабий-бадиий маҳоратини ошириб борди ва энг муҳими, бир неча қиссалар ижод этиб, уларни китобхонларга манзур қила олди.

Адҳам Дамин ўзининг ҳикоялари ва қиссалари учун қаҳрамонларни, воқеа-ҳодисаларни ўзи яшаб турган ҳаёт, теварак-атрофидаги одамлардан олади. Ёзувчининг аксарият асарлари мавзуини ёшлар ҳаёти, уларнинг орзу-интилишлари, болалик, ўсмирлик чоғларига хос покиза туйғулар, руҳий кечинмалар ташкил этади.

1996 йили «Шарқ» нашриёт-матбаа концернининг бош таҳририяти томонидан чоп этилган «Бегуноҳ севги» қиссалар ва ҳикоялар китобига муаллифнинг «Ёш ёзувчининг ҳаётидан саҳифалар», «Бўсағада» («Абитуриент»), «Бегуноҳ севги», «Футболчи» номли қиссалари, ўнга яқин ҳикоялари жамланган. Бу асарларнинг айримлари олдин ҳам нашр этилгани, газета ва журналларда эълон қилинганини инобатга олсак, Адҳам Даминнинг насрдаги ижодий изланишлари китобхонни бефарқ қолдирмаётганига амин бўламиз. Хусусан, «Бегуноҳ севги» қиссасида ёзувчи ўзганинг айби билан икки ёш — севишганларнинг бир-биридан айрилганларини, бегуноҳ қалбларда кечган афсус-надоматларни таъсирчан лавҳаларда жонлантиради. Чинакам, покиза туйғу ҳар хил ёт таъсирлардан асраб-авайланиши даркор, киши ўз бахти учун ҳушёр туриб, кураш олиб бормоғи лозим, деган маъно-мазмун бу асарнинг мундарижасига сингдирилган.

Ҳикоя ва қисса жанрларида яхшигина тажриба орттирган Адҳам Дамин ўз иқтидорини роман жанрида синаб кўришга журъат этди. Ўтган йили «Янги аср авлоди» нашриётида ёзувчининг бу жанрдаги илк тажрибаси — «Ҳаёт ва ўлим» романи нашрдан чиқди. Асарда қаламга олинган давр руҳи оддий мактаб муаллими Самин домла ва унинг ўғли Акмал ҳаёти орқали очиб берилади.

Шуниси диққатта лойиқки, ёзувчи асарни бўлар-бўлмас тафсилотларга тўлдириб ташламаган. Романни ўқиб, муаллифнинг қаҳрамонларга сийқаси чиқиб кетган «ижобий» ва «салбий» каби сифатлашларни атай юқтиришга уринмаганига гувоҳ бўламиз. Аксинча, драматик воқеалар ичида қаҳрамонлар руҳий ҳолатларини очиб беришга қилинган ҳаракатлар «Ҳаёт ва ўлим» асарининг таъсирчанлигини оширган. Агар узоқ умр йўлини босиб ўтган, бой ҳаётий тажрибага эга бўлган жафокаш мураббий Самин домла фаолияти, кечинмаларининг бугунги ёшларимизга ибрат бўлгулик жиҳатлари кўплигини инобатга олсак, романнинг тарбиявий аҳамияти ўз-ўзидан аён бўлади. Дарҳақиқат, тириклик ва ўлим, лаҳза ва мангулик, инсон ва замон, эзгулик ва ёвузлик, Ватанга муҳаббат ва садоқат сингари қутлуғ туйғу-тушунчалар мазкур асар қаҳрамонлари тақдирига уйғунлашиб кетган.

Албатта, бу илк тажриба-роман жанридаги дастлабки уриниш ҳақида мунаққидлар, китобхонлар ҳали ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришади. Биз ана шу нашр баҳонасида ёзувчи Адҳам Даминни эллик ёшга кирганни билан қутлаб, унга янгидан-янги ижодий парвозлар тилаймиз.

НУСХАКАШНИНГ МЕРОСХЎРИ

Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Ҳикоя

Бир неча кундирки, Нуриддин хотинига, болаларига сездирмай чордоққа танда қўйди. Отасидан мерос устахона алғов-далғов бўлиб ётганини кўриб юраги эзилди. У ердаги стол-стулу дастгоҳгача, мато тортилган-тортилмаган, чала-ярим қоқилган гардишларгача остин-устун бўлиб ётар, ҳаммаёқ чанг, ўргимчак тўри босиб кетган эди.

Устахонанинг шу аҳволга тушганига Нуриддиннинг ўзи айбдор, ахир ота ҳовли унга қолган, оила-оиласи билан турли ёққа учирма бўлиб кетган опалари, акалари келиб унинг уй-жойини йиғиштириб беришмайди-ку! Қолаверса, етти ўғил-қиз орасида ота касби фақат Нуриддинга юқди, холос. У ўзида рассомчилик иқтидори бормийўқми, катта даъвоси йўғу, ҳар қалай, мўйқалам тутишни уддалайди, астойдил киришса, бировнинг афт-ангорини ўхшатиб чиза олади.

Лекин чизмайди...

Одил рассом ўлгудай тажанг одам эди. Гоҳо қизлари, ўғиллари устахонага чиқиб, атрофида айланишаверса бирдан тутақиб кетар, “Қани, марш-ш!” деб қаторасига қувиб соларди. Оталарининг авзои бузилганидан ўтакаси ёрилган ака-укалару, опа-сингиллар диққинафас катак эшигидан отилишиб-қувалашиб чиқаётган хўрозу товуқлардек...

— Чиқсаларинг-чи, ташқарида ўйнасаларинг-чи!..

Одил рассом шу тахлит бўғилганича эшикни тарақлатиб ёпар, чордоқ зинасидан изма-из тушиб бораётган гўдаклари эшитмасин учун ичкарига кириб олгачгина, “Твою мать!..” деб хумордан чиқар эди.

Одил рассом негадир шу тажанглигини кенжасига қилмади, кўпда уни устахонадан қувиб ҳайдамади, қувиб солган тақдирда ҳам Нуриддин “Қани, марш-ш!”ларга қулоқ осмади. Аксинча у парча-пурча қоғоз топиб олар, ерга мук тушган кўйи ўз билганича алланималар суратини чизар, устидан олачалпоқ қилиб бўяр,сўнг отасига кўз-кўз қилиб, ундан мақтов кутар эди. Одил рассом жуда камгап эди, феъли шундайлиги боис, лоақал ўғилчасининг уринишларини тақдирловчи бирор илиқ гап-сўз топишга ҳам қийналар эди.

Бир куни Нуриддин қадалиб “ишлади”. Одил рассом ҳам ўз юмуши билан банд, ўғлига эътибор бермади. Бир пайт у бўёққа беланган бармоқларини иркит қўллаттага арта туриб, аланг-жаланглади. Буни кузатиб турган Нуриддин отасининг муддаосини сездию, ирғиб туриб қоғозлар остида қолган “ВТ” қутисидан бир дона сигарет олиб, отасининг лабига тутди. Одил рассом ўғлининг зийраклигидан ҳайратини яширмади.

— Ты смотри, Нурик! — деди у кафтининг қирраси билан манглайидаги терни артиб. — Чекайми-чекмайми деб ўйламасимдан, ниятимни сездинг-а?!

Одил рассом шундай деб ўғлининг елкасига қоқди, отасининг диққатини жалб этиб олган Нуриддин эса муддаога кўчди:

— Қаранг... — деди у отасининг қўлидан етаклаб ўзи қоралаган суратнинг тепасига келтиргач.

Отаси ўғлининг “ижоди”га анграйиб қолди. Нуриддин чизган суратда баланд ўсган ўт-ўлан орасида бесўнақай бир кенгуру бўйнини чўзиб ғўдайиб турар, унинг елкасига маймун мингашган, гиёҳлар орасидан бош кўтариб уларга даф солаётган илон тасвирланган эди.

— Анавини нега миндириб қўйдинг? — деб сўради Одил рассом.

— Маймунчага ачинган-да, илон еб қўймасин деб кўтариб олган!

— Ҳа-а... — деб юборди Одил рассом мийиғида кулиб. Сўнг бирдан жиддий тортди. — Ўзинг кўрмаган-нетмаган нарсаларни чизиб нима қиласан? Биз томонларда маймун, кенгуру учрамаса, тирик илонни ҳам ўз кўзинг билан кўрмагансан!..

— Кўрмаган бўлсам, ўйлаб, хаёлан чиздим... — деди Нуриддин эътироз оҳангини сездирмасликка уриниб.

Одил рассом кўнглининг бир чеккасида ўғлининг бу жавобидан мамнун бўлса-да, тўсатдан тажанглиги тутди.

— Мақтов эшитиш учун оғзимга сигарет тутдингми?! — деб жеркиди. — Сенга қолса, ҳозир чизсангу, оламга жар солсанг, шундайми?! Хаёлан чизганмиш!..

Нуриддин ёмон изза бўлди, индамайгина устахонадан чиқиб кетишни мўлжалладию, журъат этолмай ерга термилганича қотиб қолди. Отаси деразанинг очиқ табақасига тирсаги билан суянганича чуқур-чуқур тамаки тортди. Бир оз ўтиб, ўз ишига уннаётиб, ғудранди:

— Сенинг хаёлингга кимнинг кўзи учиб турибди...

Нуриддин холст деб аталгич дағал мато тортилган гардишларни ажратиб, алоҳида-алоҳида тахлагунича қора терга ботди. У холстни, мўйқаламу мойбўёқларни ҳозирласа бас, сурат чизишга киришиб кетаверадигандек туюлган эди. Мана энди, устахонага кирганида уни рассомлик касбининг салобати босди. Дастгоҳ омонатдек, мўйқалам титилиб кетадигандек, бўёқлар ранг бермайдигандек туюлаверди. “Ўша вақтларда яхшилаб ўрганиб олсам бўларкан!” деб ўксинди. Фақат...

Ҳеч ким уни устахонадан ҳайдагани йўқ. Отаси вафот этдию, унинг ўзи қайтиб у ерга қадам босмади. Ўқишни битирганлиги ҳақидаги ҳужжатини сандиққа ташлаганича пул топиш дардига йўликди. У кезлар “тижорат”, “тижоратчи” деган сўзлар энди-энди расм бўла бошлаган, қонунан изн берилган бўлсада, одамлар очиқ-ошкора савдо-сотиқ қилишдан ҳамон ҳайиқар, юрак ютиб шу ишга жазм этганлар кўп эмас эди. Нуриддин таваккалига темирни қизиғида босди. У икки жўрасига эргашиб хориж бозорларига қатнади. Ўйинчоқфурушлик қилди. Болалар ўйинчоғининг турган-битгани мўмай пул эканини Нуриддин ўшанда билди! Уч оғайни уч йил мобайнида озмунча ўйинчоқ келтириб сотишдими?! Биринчи бўлиб Нуриддин айниди.

— Қачонгача ўйинчоқ ташиб юрамиз, бизнесни катталаштириш керак! — деди у режаларини ўртоқлашиб.

Иккала жўра ўламан саттор уни ниятидан қайтаришга уринишди. Нуриддин кўнмади.

— Нурид, — деди дўстларидан бири, — топишимиз чакки эмас, насибамизга хиёнат қилмайлик.

Ҳозир ўша лаҳза қайтиб келса, Нуриддин шу гапни айтган дўстининг қўлини ўпишга тайёр эди, минг афсус... топиб, еб-ичиб турган туз-насибасига қилган хиёнати узоққа бормай унинг ўзини кўтариб урди. Тўғри, дарҳол урмади, аввалига шерикларидан сармоясини ажратиб олди-да, мўлжаллаб туриб, олисроқ мамлакат бозорларига қатнади. Янги-янги дўст-таниш орттирди, иши юришдигина эмас, чопқиллаб кетди!

Ошиғи ҳадеб олчи тушиб иш юришаверганида одам босар-тусарини унутади.

Кунтунбей билан навбатдаги сафар хорижга бораётиб самолётда танишди. Кўзлари тим қора, чеҳрасидан нур ёғилиб турган истараси ёқимтой йигит тенгқури экан, самолёт ерга қўнгунича икки бегона тижоратчи қиёматли дўстбиродарга айланди. Нуриддин унга шу қадар меҳри товланиб кетдики, аэропортда Кунтунбейнинг юкларини эмас, унинг ўзини ҳам кўтариб олишга тайёр эди!

— Тижоратнинг баракаси иймонда, афандим, — деди Кунтунбей. У ниҳоятда босиқ, вазмин ва дона-дона гапирар эди. — Намозни вақтида қилмоқ тижоратдан, дунёча даромаддан-да улуғдир. Сизнинг исмингиз ан-нурким, парвардигорнинг улуғ сифатларидандир...

Кунтунбей билан танишув Нуриддинни намозхонга айлантирибгина қолмай, унинг ҳаётини буткул ўзга изга солиб юборди. Кунларнинг бирида ҳе йўқ-бе йўқ устахонанинг калитини суриштириб қолди.

— Нима қиласиз? — ҳайрон бўлиб сўради хотини. — Қаёқдан устахона эсизга тушиб қолди?

— Ҳаммасини ёқиб ташлайман, — деди Нуриддин. — Керак эмас.

— Нега ёқасиз? — унинг муддаосини тушунмади хотини. — Керак бўлмаса, сиздан ош-нон талаб қиляптими, турибди, чордоқда!

— Сурат чизиб ҳеч кимнинг бири икки бўлаётгани йўқ!.. Бу ёғини сўрасанг, чордоқдаги лаш-лушлар одамнинг иккала дунёсини хароб қилармиш! Кунтун айтди...

Нуриддин ётса ҳам, турса ҳам ердан ўн минг газ тепада учиб бораётган самолётда орттирган қиёматли биродарининг измидан чиқмасликка, унинг исмини, ундан эшитган гап-сўзларию ўгитларини тилидан қўймасликка одатланди.

Нуриддин устахона шифтининг ярмини эгаллаган ойнаванд ромнинг бир табақасини очган эди, ёзнинг илиқ шабадаси дастгоҳ ва холстни қоплаган чанг аралаш димоғига урди. Нуриддинни йўтал тутди. Йўталини хотини эшитиб қолишидан чўчиди. Аслида чўчимаса ҳам бўларди, чунки айни топармон-тутармон кезларида ял-ял ясаниб-тусаниб юрган хотини йўқчилик кунларига ҳам чидади, ортиқча харҳаша қилмади, ҳатто бир сафар устахонадаги ашқол-дашқолларнинг барини пуллаб юборишга жазм қилган эрини аҳдидан қайтарди, фақат кейинги пайтда қўл қисиқлик жонидан ўтди, шекилли, эрининг юз-кўзига "чанг" соладиган одат чиқарди. Уйда биқиниб ўтиравермай, кўчага чиқинг деб харҳаша қилгани-қилган.

— Шу ёшга чиқиб бирор тайинли касбнинг бошини тутмадингиз, бирор жойда қўним топмадингиз. Тағин ноли-ганингиз ортиқча!..

Нуриддин чириган-нетган холстлар, тоб ташлаган гардишлар, тош қотган сиқма бўёғу мўйқаламлар орасида боши қотиб хотинининг маломатини ўзича такрорлайверди. У устахонани бош-оёқ обдон артиб-суртмоқчи эди, юраги тошиб кетди. Гўё қўлга илинадиган нимадир топадию, ҳозироқ кўчага опчиқиб бировга пуллайдигандек ҳовлиқиб мато тортилган катта-кичик гардишларни титкилашга тушди. Чала-ярим ишланган, қарийб битай деган, устидан бўёқ чаплаб ташланган суратлар...

Одил тажанг фақат номдор шахслар суратини чизадиган портретчи рассом эди. Унинг ижодкор сифатидаги иззат-обрўси, топиш-тутиши ўттиз-қирқ йил мобайнида таниқли сиймолар суратини яратгани билан боғлиқ эди.

— Дада, нега фақат одамларнинг суратини чизасиз? — деб қўққисдан савол қотди бир куни Нуриддин. Одил рассом бундай саволни ҳеч кимдан эшитмаган эди, кўнглининг туб-тубида пусиб ётган бу ғурбат саволни қўзғатишдан ўзи ҳам чўчир эди. У мўйқалам тутган қўлини ҳавода муаллақ кўтарганича ўғлига анграйиб туриб қолди. Нуриддин ножўя мавзудан гап қўзғаб қўйганини англаб-англамай отасидан кўзини узмади. Отаси мўйқаламни эндигина бўёққа ботирган экан, ҳамон боши узра тутиб турган мўйқаламидан бир томчи қизил бўёқ пешонасига томди. Рассом унга эътибор қилмади, қизил бўёқ томчиси қондек сизиб оқиб, унинг қуюқ қоши устига ёйилди. Нуриддин қўл сочиқни отасига узатмоқчи бўлиб, ўрнидан қўзғалди.

— Керакмас!..

Одил рассомнинг овози бўғилиб чиқди, — Мен шунақа рассомман!.. Мана шу қон ранги пешонам экану, ич-ичимга сингиб кетган! Сен буни тушунмайсан...

Лекин отаси унинг танбеҳидан, таъ-насидан қувониш тугул, ўзининг фақат махсус портретлар чизгич рассом эканидан заррача ор қилмаган. Аксинча, фахрланган, ўғил-қизлари тўкин-сочин яшаётганидан ғурурланган.

Нуриддин чанг-чунг, доғ-дуғ остида кўзга ташланаётган таниш-нотаниш чеҳраларни назардан ўтказа-ўтказа саралади. Яна пича сайқал берилса, битадиган портретлар нима сабабдан сотилмаганига таажжубланди. Уни неча йиллардан буён қадам босмаган мерос устахонага бош суқишга мажбур қилган истак-ният ҳам... сотишга ярокли бир нарса топиш эди.

Нима бўлдию, бир маъракада узоқ қариндоши Миржалол тоғани учратиб қолди. Тоға Нуриддинга бирровгина бош-оёқ разм солиб қаради-да, ҳе йўқ-бе йўқ гап қўзғади:

— Одилжон ака, раҳматли, зўр суратчи эдилар, сен ҳам эплайсан деб эшитгандим. Бирорта сурат-пуратимни чизиб бермайсанми?..

Тадбиркор одамнинг ҳаракатидагина эмас, ўйловидаям амал бўлади. Миржалол тоғанинг ўйламай-нетмай шунчаки айтган бир оғиз гапи қачондан буён йўлсизликдан азоб чекаётган Нуриддин учун нажот йўлига чироқ ёққандек бўлди. Нуриддиннинг ичига чўғ тушди, у ўша заҳоти маъракани тарк этиб, уйига етиб боргиси, чордоқдаги устахонага биқиниб олиб, отасининг вафотидан сўнг мой-сув кўрмаган қилчўпларни ишга солгиси келди. Лекин, мана аҳвол, шу хаёл-шу алфозда у чизган суратни сотиб оламан деб кимнинг кўзи учиб турибди?!

— Аввал ўзимнинг, кейин опоқингнинг суратини чизасан, дурустми? — деди Миржалол тоға худди ўғлига пўписа қилаётгандек дағдаға аралаш. У кишининг топармон-тутармон бўлиб кетгани, уч қаватли иккита кошона уй-жой қурганию, қўша-қўша машиналари борлигини Нуриддин эшитган эди. Ундай бойвачча учун буюртма портрет чиздириш чўт эмас.

— Уриниб кўрайчи... — деди Нуриддин ичида жон-жон деб турганини яшириб. — Отамдан қолган устахонани шу чоққача очиб қараган эмасдим...

— Шуни билиб айтяпман-да, жигар!.. Ранг-рўйинг айтиб турибди барини. Ўзингни ҳар ёққа уравермай, отангдан қолган ҳунарни қил. Ишинг юришмаса бировдан эмас, ўзингдан кўрадиган замон келди, ука. Ҳамма бало ҳунарсизликда...

Рассомчиликдан, умуман, ижод дунёсидан етти чақирим олисдаги одам отасидан қолган ҳунарни бежиз эслатмагандир?! Ҳунарсизлик дедими?.. Билиб айтдими?!

Ҳақиқий рассом эмас, балки ҳунарманд портретчи эканини Одил тажангнинг ўзи ҳам яхши билар эди...

Хайрлаша туриб, Миржалол тоға Нуриддинни четга тортди.

— Анув энағар устозинг... домланг топилдими?.. — деб шивирлаб сўради.

Ҳов, ўша кезлар устозни ҳақоратлаш у ёқда турсин, унга зиғирча тил теккизган кимсани, ким эканидан қатъи назар, Нуриддин оч бўридай ғажиб ташлар эди, бироқ энди... шу ҳақда гап очилса, уни биров бўғаётгандек нафас олиши қийинлашиб қолар, шу боис ўша касофат кўнгилсизликни ўзи ҳам эсламасликка ҳаракат қиларди, тоғаси эса айни шу хусусда оғиз очишга мажбур қилди.

— Қулоғимга чалингандида, шунга, яранг битиб кетгандир, айтавер... — деб қўймади тоға.

Нуриддин ер чизди, бошини сараклатди.

Давоми тўртинчи бетда

ЮРАГИМДА ГУЛЛАЁТГАН БЎЛСА МУҲАББАТ

Турсун АЛИ

КЎЛ

Болалигим ўсган ҳовли этагида кўл бўларди...
О, унинг суви шу қадар сокин, тиниқ эдики,
ёз осмонига ўхшаб кетарди. Кўлнинг қирғоғида
энам каби букчайган толлар яшил сочларини
сувга чайишар. Кўл ўртасидаги қамишзор
ҳилқатдай чорлаб болалигимни шовуллар.
Ўша кезлар мовий кўл бағрига шўнғирди болалигим.
Кумуш тангаларини кўз-кўз этаётгандай,
кўкка сапчир эди ялт этиб балиқлар.
О, кўл бўйлаб балиқлар-ла сузишар эди болалигим...
... Бу кун ўшал кўл, ўшал балиқлар йўқ ҳаёт уммонида.
Бироқ хотиротим кўлида ўшал балиқлардай
сузиб юрар ҳамон болалигим.
Ўқтин-ўқтин
ўшал балиқлардай болалигим сапчир хотиротим осмонига.

*** *Шоир Шуҳрат хотирасига*

Дўрмон. Боғ бўйлаб кезаман. Қарайман,
томи очиқ Шуҳрат аканинг иморати.
О, бу иморат, неча кунлар, неча тунлар
бағри очиқ турар яйдоқ даладай.
Бағрига қўнади қорлар.
Бағрига сингир оқ ёмғирлар.
Бунда тин олади шамоллар бир дам.
Бағрида совуқлар кетар исиниб.
Мен иморатга қарайман жимгина,
Шуҳрат ака унда сочлари оппоқ,
Балки чала қолган шеър сатрларин битаётир.
Энг катта асарин ёзаётир балки.
Балки тўкаётир ҳеч кимга айтмаған дардларин.
Балки...

***

Руҳимдай қоронғу тун...
Юрагим доғлари тўкилар қоғоз узра.
Қиров оғушидаги сўлғин майсалар,
Аччиқ совуқ чангалидаги атиргул,
Бошлари кесилган дарахтлар
Сиёҳ бўлиб кирар шеърим сатрларига.
Уни тонг-ла ўқисин, дея қуёш
Ўқисин, дея ёруғлик,
Очиқ қолдираман шеър дафтаримни.
Бироқ шамолнинг узун қўллари
Ёпиб қўяр хомуш сўзларимни —
Ёпиб қўяр юрагим доғларини.

ТОҒ

Шоҳимардон йўлида
тоққа тикилсам,
во ажаб,
шер қиёфаси турар тирикдай.

Кўксига тошлардан шер суратин чизиб,
«У ёқда шерим Ҳазрат Али ётибди» — дея
тоғ кўз ташлаб Шоҳимардонга
огоҳ этар жимгина...

***

Ҳилол яраклар
Қиндан чиқарилган ханжардай.
Мен эса
Қўрқаман,
Унга пешонамни уриб олишдан.

***

Сенга ширин сўз айтолмадим,
Эй, айвонимда жовдираб,
Озорсиз яшаётган мусича.

МУҲАББАТ КИПРИКЛАРИ

Сени унутай дейман, бинафша,
бироқ, юрагимда
гуллаётган бўлса муҳаббат,
қандай қилай, ахир?..

* * *

Ёмғир ҳам тинди,
сен келмадинг
хонада ёлғиз
ивиб кетдим ёмғирдан.

* * *

Сен кетгансан,
эй, юрагимнинг парчаси.
Мен хўрсиниб яшайман
Бу ширин, бу гўзал дунёда.

* * *

Менинг ўйларим толғин,
сенинг кўзларинг ҳорғин
Энди,
бизлар биргамиз абад.

СЕВГИЛИМ
(туркум)

Куз... қайда қолди ул, қайларда бу дам,
Мен унинг гўшасин излайман ҳорғин.
Юрагимни ёндирган, оҳ, ўшал санам
Қоронғу ўйларга толдирди бетин.

Япроқлар йиқилар пойимга бу чоқ,
ёнимдан ўтади еллар ломакон.
Очунга қарайман жунжикиб, нечоғ
ғам-андуҳ қалбимни айлаган макон.

***

Ҳаво тунд. Мунғайган руҳим сингари,
осмон юзларида тийра булутлар.
Ёзилмайди менинг кўнглим ғубори,
ана, осмон бағрин бўшатиб йиғлар.

Ёлғизим, айт, нечун йиғлолмайман мен?
Нечун бўлмас кўнглим шодлик маскани?
Суюкли ёлғизим, жавоб бергил сен,
бор бўлсанг шу ҳолда қолдирма мани.

* * *

Қора кўзим, сени севиб қолдимми,
сўрайман ўзимдан ёлвориб, тониб.
Кушдайин қўлларинг тутиб олдимми,
ишқинг оловида ўтиндай ёниб.

Букун қаён бошлар севги кўчаси,
балки айриликдир, фироқ бешавқат.
Қора тўнин тортмай умрим кечаси
Мени қидиради энди муҳаббат.

* * *

Ёмғир. Шамол эсар, барглар чирпирак,
Севгилим, борасан ёмғир остида.
Менинг-чи, паноҳда жонимдир ҳалак
Сочларинг тирналар ел қанотида.
Ёмғир кучаяди, совуқ ўртанар,
сен елиб борасан уст-бошинг юпун.
Мени ширин оғу лаззати қийнар
барибир сен томон кетаман аён.

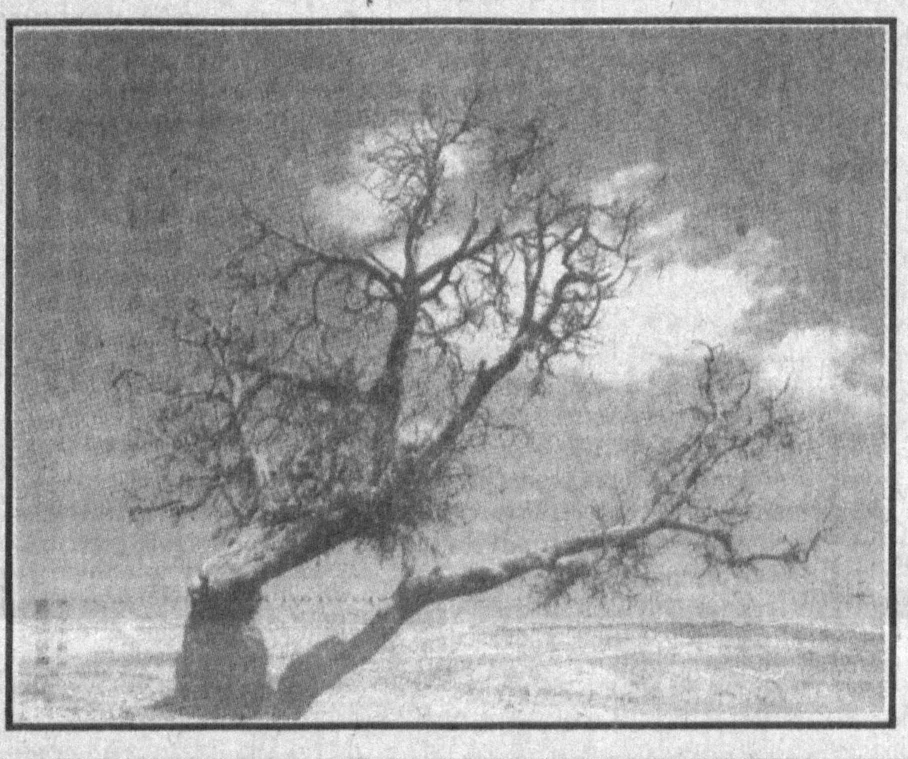

СОЯ БЎЛИБ ТЎКИЛАДИ ТУН

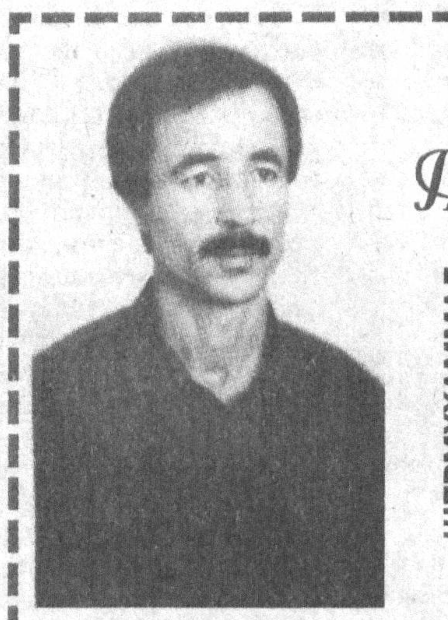

ШЕРМУҲАММАД

ҚУТЛАНГАН БАҲОР

Куннинг авзойи бузуқ
Ғойиб бўлмиш қуёш қайгадир.
Чақмоқ чақа бошлади мана.

Талвасага тушди кўк
Тараддудда қолди булутлар
Ва ёмғир қуйди ниҳоят.

Деразалар ёпилди, ёпилди эшик.
Кимдир тонг қотар кўчага боқиб,
Кимдир титрайди дир-дир.

Ажиб томоша: ичкарида қиш
Ташқарида эса
Гулдурос қарсак ёғар.

Олқишламоқда баҳор...

***

Ҳа сиз гўзалсиз,
Гўзал бўлганда ҳам қандоқ,
Фаришта сизга ўхшар.

Сиздаги бу гўзаллик
Шунчаки гўзаллик эмас,
Жон олгувчи нақд.

Сиз истасангиз жон ато этасиз,
Истасангиз йўқ этасиз,
Сизга кўнгли борларни.

Ҳажрингиз ўтида
Ёнар не-не ошиқлар,
Менга ҳам кун йўқ.

Сизни гўзал дедим аммо
Таърифингиз, қўйинг, мен айтмай
Эшита кўрмасин ой ҳам...

***

Истар эдим ёнимда бўлсанг
Чиқмаган каби ёдимдан асло.

Истар эдим соғиниб яша
Қумсаган мисол мен сени интиқ.

Истар эдим мен учун бор бўл
Яшаганимдек мен сени дея.

***

Сен кетдинг,
Шеър келди.
Хайр, алвидо.

***

Тўп отади зулумотга тонг,
Соя бўлиб тўкилади тун.

***

Тонг отмоқда, барчага холис тонг,
Туғилмоқдадир кун эмас, фурсат —
Оқни оқ демоққа, қорани қора.

***

Гўзаллик — қуролинг сенинг
Ўлдирмоққа шай

Қийнар мени
Фироқ эмас
Ҳусн-у жамолинг

Рухсорингга
Хайрон ўзим,
Лол бўлмагай ким

Таърифингга борми ахир
Лойиқ бир сўз,
Лойиқ ифода?!

ТУН

Кезаман ёлғиз.
Бошим узра кўк
Элар қорини.
На бир шарпа тасалли,
На бир шитир таскиндир.
Кўз текканга ўхшайди
Ойга бу кеча.
Тун—қизғанчиқ малак.
Қуёшни ерга кўмиб,
Яширдинг айт,
Ул ойни қаён.

***

Дўст тополмадим соядек содиқ,
Қил ўтмас ҳатто орадан.
Менга ишониб яшайди соя,
Мен эса бу юракка.

***

Қор ёғмоқда, раққоса қор.
Тушаётир кўкдан фаришта.
Беҳудамиш чопқилламоқ,
Беҳудамиш қувончим.
Силасам-да бошини
Суйиб ҳар қанча,
Кўниколмайди у
Қўлим тафтига.

НУСХАКАШНИНГ МЕРОСХЎРИ

Давоми. Боши учинчи бетда.

— Битиб кетадиган эмас... — деб қўл силтади.

— Қанчага тушириб кетди, ит? — дея тиккасига кўчди тоға.

— Етти йил йиғиб-тергандим, борини қоқиб кетди...

Битган-битмаган, чала-чулпа суратларни саралаб ажратаётган Нуриддин Миржалол тоғанинг гапларини эслаб иситмаси чиқиб кетди. Ранг-рўйинг айтиб турибди деди-я!.. Ўзингни дуч келган эшикка ураверма, отангдан мерос ҳунардан барака топасан, деди. Ҳамма бало — ҳунарсизликда, деди. Ҳақиқатда, Нуриддин ҳунарсиз эди... Беш йил ўқиб, олган паттасида битилган ҳунарнинг кўчасига йўламади, ундан кейин, мана, шунча йил ўтди ҳамки, бирор-бир ҳунарнинг бошини тутмади, дам у-дам бу мамлакат бозорига қатнаб топганларининг омонатлигига ақли етмади... Жонини тикиб топганларини эса тасодифан дўст тутинган етти ёт бегонага икки қўллаб тутқазиб юборди... Тоға, бир чеккаси жигарлиги боис, унга йўл кўрсатмоқчи, кўрсатди ҳам, фақат буёғи яна Нуриддиннинг ўзига тан, тирикчилигини йўлга қўймоқчими, марҳамат қилиб бош қотириши, бели майишиб ишлаши, чанг ютиб, ҳаловатдан воз кечмоғи керак, лоақал эплаб устахонани очсинчи!..

У энг катта гардишни бошқалари орасидан суғуриб чиқарди, оғир экан, базўр жилдириб деворга суяди. Минг йилга етади бу холст, сира эскирмайди деган эди отаси. Ҳақиқатда отаси ундан узоқ йиллар фойдаланди. Энг нозик портретларнинг хомаки нусхаларини даставвал шу матога чизар, ҳар сафар ўғли сўраса-сўрамаса, "бу — наброска" деб изоҳ бериб қўяр, отаси ҳар қандай "наброска"ни ҳам астойдил жон койитиб чизар, асл нусха битгач эса, отаси уни ҳайратларга солиб, "наброска"ни зўр хафсала билан оқ бўёққа шуваб ташлар, отасининг бу қилиғини тушуниб етмаган Нуриддин "шувоқ" остида қолиб кетган нусхаларга ачинса-да, юрак ютиб бунинг боисини суриштира олмас, отаси эса одатга айланган шу қилиғини кейинги сафар ҳам канда қилмас эди.

Одил рассомнинг бор маҳорати, портрет яратиш тажрибаси алмисоқдан қолган ушбу ўта чидамли ва дағал матодаги қават-қават оқ бўёқ қатламлари остига жо бўлиб кетган эди. Буни Нуриддиндан ўзга ҳеч кимса билмайди, шундай экан... дағал ва бардошли матога суртилган ҳар бир оқ бўёқ қатлами остида портрет яратиш сири-синоати пинҳон ётибди. Нуриддин бамисоли тупроқ қатламларини қазиб ўрганадиган қадимшунос олим сингари бўёқ қатламларини артиб-кўчириб қараса, ўрганса... оқ "шувоқ"лар остида озмунча манглай, озмунча қош-кўз, озмунча лаб-у, озмунча соқол-мўйлаб борми?!

Отаси портретда кўзни ўхшатиш зарур, деб кўп айтар эди, кўзи ўхшамаса барча меҳнатинг зое кетади дер, чамаси ўзи ҳам кўз қарашларини обитобига етказолмай кўп қийналар эди. Шу боис кўзни ишлаганда аввал матони катакларга ажратар, сўнг устидан катак тортилган фотосуратдан нусха кўчирар эди.

Нуриддин отасининг ҳар бир хатти-ҳаракатини тасаввурида гавдалантириш ва айнан такрорлашга уринди. Катта ва залворли гардишга тортилган мато чангини супуриб туширди, чўткалади, артди. Чанг-ғубор остидан ўзи басавлат, ёш боланикидек чарақлаган нигоҳи олма-кесак тераётган чеҳраси очиқ тепакал кишининг сурати кўринди. Эҳтимол, шуни эски-тускилар бозорига олиб чиқса битта-яримта харидори топилар, фақат у портретни юмшоқ латта билан арта туриб суратдаги одамнинг пешонасига нимтатир қизғиш бўёқ суйкалиб кетганини кўрди. Эссиз, деди Нуриддин астойдил ўкиниб, эҳтиётсизлик қилиб бўёқ тўкиб юборган эканлар-да...

Нуриддин доғ бўлиб тушган бўёқни тозалашга уннади, доғ "қайсарлик" қилмади, янаям қувончлиси, холст ҳамон пишиқ-пухта сақланган, уни гоҳ ҳўл-гоҳ қуруқ латта билан артмасин, остки бўёқ қатламлари пешма-пеш очилиб чиқаётган эди. Нуриддин сал-пал машқини олсин, Миржалол бойваччанинг суратини ўхшатиб чизади, унинг тоифасидаги дасти дарозлар қўли очиқ бўлади — бир сиқим пул ташласа Нуриддин ўзини анча ўнглаб олади, кейин тоғанинг хотинини чизади, унга бошқа таниш-билишлар уланади, қарабсизки!..

Нуриддин шу хаёлда портретдаги сурат доғини артаверди ва доғ ўрнида ингичка қалам қош пайдо бўлди. Аёл кишининг суратимикан, деб хаёли қочди унинг, бўёқ қатламини артишда давом этиб. Зум ўтмай тахминда янглишгани аёнлашди — қалам қош остида тилла гардишли кўзойнак, кўзойнак ортидан эса уккининг кўзидек кескир нигоҳ кўринди. Бундай одамларнинг бурни тўғри, хушбичим бўлади — Нуриддиннинг бу галги тахмини тўғри чиқди — портретдаги сурат эгасининг турқи, нигоҳи, бурун ва лаб бичимлари Кунтунбейни ёдга солди. Фақат Кунтунбейнинг сариққа мойил чеҳрасидан тақводорлик сиёқи уфуриб турар, шунинг ўзиёқ ҳар қандай таниш-нотаниш одамнинг гумону шубҳаларини тутундек тарқатиб юбориши ҳеч гап эмас эди. Кунтунбей биродари қаллобларча унинг буд-шудини туя қилиб ғойиб бўлди, кўз олдида дунё зимистонга айланиб эси оғиб қолаёзган Нуриддин бормаган-йўлиқмаган одами қолмади. Унинг юртига, у орқали орттирган бошқа таниш-билишларга зир қатнади, наф бўлмади. Ўшанда Орлибек деган кўз таниш — ўзидан ўн беш ёш кичик боланинг насиҳати ёдида қолди.

— Одамнинг тақводорлиги, жумладан, намозхонлиги ишонч билдирувга кафолат бўлолмайди ака, — деди у.

Нуриддиннинг кўзи мошдек очилди.

Хуллас, Нуриддин портретдаги кимсанинг кўз қарашларини Миржалол тоғанинг нигоҳига қиёслади. Ўхшашлик тополмади, бу етмагандай, суратдаги одам кампирдахан экан, тоғанинг жағи эса ярим таноб чиқади-ёв!..

Нуриддин эринмай навбатдаги бўёқ қатламини ўчиришда давом этди. Дўрдоқ лаб, танқайган бурун, қалин ва ўсиқ қош кўзга ташланди. У яна бир карра отасининг маҳоратига тан берди. Анчагина кексайиб қолган, лекин залворли қаддини ғоз тутиб турган қария қаёққа, қай маънода қараётганини, унинг на кайфияти, на-да мақсад-муддаосини уқиш қийин, демак... ўша одамнинг ўзи шундай бўлган дейишади... Ким билсин, эҳтимол, отаси шундай тасвирлашга мажбур бўлгандир?..

Муҳими, кариянинг орқага силлиқ таралган қуюқ тим қора сочи Миржалол тоғанинг сочига ўхшар экан! Нуриддинга кераги ҳам шу эди! Демак, у соч тасвирини топди! Энди унинг учун энсиз ва ясси пешона керак.

Нуриддин навбатдаги бўёқ қатлами остидан кимнинг қай тариқа чизилган сурати кўринишини билмади. Фақат пешона ўрнини тозалаётиб, пешона эмас, тап-тақир ва карамдек думдумалоқ калла эканини кейин пайқади. Бояги қуюқ ва ўсиқ қош ўрнида сезилар-сезилмас малларанг тук пайдо бўлди. Моховми, нима бало?! Кўзи қисиқ, бурни юмалоқ. Оғзи хиёл очиқ. Валакисарангроқ одамга ўхшайди... Отаси одамнинг оғзи, бурни, лаби, оғзининг очиқ-юмуқлигигача — бари кишининг феъл-атворини англатиши ҳақида кўп сабоқлар берган. Ўшаларни бирма-бир хаёлидан ўтказаётган Нуриддин ўзи учун улуғ кашфиёт қилди. Портреткашликда соч, пешона, қош, бурун, лаб, даҳан, бўйин — ҳар бирининг ўз ўрни-аҳамияти катта. Шуларни эплаб, қотириб чизолса, олам гулистон!..

Нуриддиннинг юраги ҳаприқиб кетди, у ошиқаётган, гўё бир уринишда отасининг ҳунарини ўзлаштириб олса бас, шу устахонага қамалиб олади, савдо-тижорат тугул, ташқарига қадам босмайди, борди-келдиларни йиғиштиради, уни тинмай кўчага қувиб солаётган хотинининг ўзи харидор топиб келтириб турса вассалом!.. Харидор?! Харидор бозорда, дўконда бўлмайдими?! Устахона — дўкон, у — дўкондор бўлмоқчи эмас-ку!.. У рассом бўлмоқчи, раҳматли отасининг ҳар бир хатти-ҳаракатини айнан ўзлаштиради, гардишга мато тортишни қойиллатади, ранг тайёрлашни уддалайди.

Нуриддин матога суртилган бўёқ қатламлари жуда осонлик билан ўчиб кетаётганига ҳайрон қолди. Бўлмаса отаси пиёз пўстидек қават-қават бўлиб кетган бу портретларни "наброска" қилгунича озмунча машаққат чекканми?! Ўхшатиб чизишга арзирли бўёқларни осонлик билан топганми?! Отаси уларни чизаётиб, яратган портретлари абадул-абад сақланиб қолишига, тасвирий санъат шайдолари томонидан ҳамма замонларда ҳам эъзозланишига ишонган. Ундай деса...

Бир куни отаси билан онаси қандайдир дабдабали зиёфатдан қайтишди. Одатда онаси ундай жойларга жуда ясан-тусан қилиб борарди. Ял-ял ёниб, тавозе билан уйга кирди, пешвоз чиққан ўғил-қизларига бир гапириб-ўн кулиб дабдабали зиёфатни, зиёфат чоғида кимсан Одил рассомга кўрсатилган иззат-икромни оғзидан бол томиб таърифлай кетди. Нуриддиннинг опалари, акаси отасини қутлаб, қучиб табриклашди. Шу пайт, тўлиб турган эканми, кутилмаганда отаси шундай бақирдики!..

— Керак-кмас-сс! Ҳеч нарса керак-мас-с! Мана, мана!

У шундай дедию, гулдор хат халта ичидан бир даста пул олиб, сочиб юборди. Онаси, ака-опалари ҳанг-манг бўлиб қолишди. Отаси янаям дарғазаб товушда, кўксига муштлаб, ғазабини сочди:

— Мен рассом эмасман!.. Ким мақтаган бўлса п... ебди! Ёл-ғон-н!.. Сенларга маши керак, маши, маш-ши! Мана-а!..

Отаси яна бир гулдор хат халтадаги пулларни тўзитиб оила аъзоларининг боши устидан сочиб ташлади. Нуриддин бир уй бўлиб стол-стул, дивану оромкурсилар устига, оёқ остига бир бўлиб сочилиб ётган ўн ва йигирма беш рубллик пулларни кўз олдига келтирди. Беихтиёр Миржалол тоғадан тегадиган пулни хаёлан санади, отасига ўхшаб хотини ва фарзандлари бошидан пул соча олиш-олмаслигини чамалади.

Эрининг феълини яхши билган онаси ҳушёрлик қилди, зиёфатда отангни табриклайдиганлар кўпайиб кетди, ҳар биттаси билан тўқиштираверив... майли, ухласалар ўтиб кетади деб имо-ишоралар билан ўғил-қизларини хонадан чиқарди. Бироқ отасининг бу таҳлит дағдағаси бир ухласа ўтиб кетадиган, унутиладиган эмас, балки у Одил портретчининг қон-қонига қўшилиб кетган тузалмас дард эканлигини кейинроқ Нуриддин отасининг ўзидан эшитди. Бу сафар отаси дағдаға қилмади, ғазабини сочмади. Нуриддин янги қоқилган бўйи баравар гардишга хафсала билан мато тортаётган эди, отаси узоқ уриниб бўёқ тайёрлади, бўёқнинг қуюқ-суюқлигини чамалаб чуқур ўйга чўмди, сўнг кимнингдир фотосурати устидан қаламда чизган катакларга термилиб ўтириб, мулойим товушда гап бошлади:

— Нуриддин... — деди катта ёшли одамга ҳасрат қилаётгандек босиқлик билан, отаси одатича "Нурик" демаганини, унинг исмини тўлиқ айтганини Нуриддин кейин пайқади. — Ҳеч кимга очмаган дардимни сенга ёрилай...

Нуриддин қўлидаги ишни қўйиб, отасига тикилди.

— Мен рассом эмас, нусхакашман...

Нуриддин "чурқ" этмади, қулоғи шанғиллаб кетди. Отаси бир муддат жим бўлиб қолди. Сўнг ўғли изтиробда қийналаётганини сезди чоғи, яна ғўлдиради:

— Денгиз, ўрмон, осмонни чизинг дейсан... Нур, устахонага қамалиб олиб қиладиган ҳунаримни фақат сен биласан. Уни сен ўргандинг. Мен сенга рассомликни эмас, нусха кўчириш ҳунарини ўргатдим... Лекин бир нарсани билиб қўй, мен чизган мана шу нусхалар бор-ку — у шундай деб "минг йиллик" холстга бармоғини бигиз қилди — шулар дунёдан ўтган заҳоти менга ўхшаш нусхакашни рассом ўрнида осмонга кўтараётган замоннинг ҳам думи тугилади... Унутма, сен ўша даврнинг одамисан, Нур. Сен кўчага чиқ, одамларга аралаш, ҳаётнинг ичида юр, негаки денгиз, ўрмон, осмон ташқарида, устахонада эмас...

Нуриддин отасининг армонлари замиридаги аччиқ ҳақиқатни энди янаям чуқурроқ фаҳмлаётган бўлса-да, кўнглининг бир чеккасида уни рад этиш чорасини излади. Ахир, мана, ўзи денгиз, ўрмон, осмон суратини чизиш тугул лоақал нусхакашликни эплолмай гаранг бўлиб ўтирибди-ку!.. Лоақал отасичалик эплаганида ҳам бунчалик ҳунарсиз қолмас, лоақал тирикчилиги ўтиб турарди...

У алам билан холст юзасидаги бўёқ қатламини таг-туги билан кўчириб ташламоқчи бўлди. Кўз ўнгида қуюқ мўйлаб, қимтилган лаб, маъно-мазмун уқиш қийин бўлган бит кўз пайдо бўлди. Бошида ҳарбийча шапка.

Нуриддин қўллари толдими ёхуд бўғзига тиқилиб қолганича лаҳза сайин катталаша бораётган тугун уни лоҳас қила бошладими — тушунолмади. Яна "минг йиллик" холстга уст-ма-уст чизилган, устидан бўёқ шувалган суратлар ранги бу қадар осонлик билан ўчиб-кўчиб тушаётганига ҳайрон қолди, фақат бу ҳақда чуқурроқ ўйлаш ва хулоса чиқаришга қурби етмади.

— Ҳар бир одамнинг фақат ўзига хос нусхаси бор, — деган эди отаси. — Рассом ўшани ўхшатмагунича рассом бўлолмайди...

— Топганда-чи?! — деб юборди Нуриддин азбаройи хуноб бўлганидан товуш чиқариб. Назарида овози отасининг ўша — дабдабали зиёфатдан қайтган чоғидаги ғазаб сочиб бақирганидаги товушига ўхшаб кетди. Ўша кезлари отасига берган саволини эслади. — Сиз айтгандек, ҳар бир одамнинг ўзига хос турқини, нусхасини топа олсам, кейин истаганча чизавераманми?

Одил рассом силтаб-силтаб бош чайқади. Шитоб билан юриб ўғлининг тепасига келди. Нуриддин пастак қўлбола курсичада ўтирган жойидан отасига жавдираб қаради.

— Нурик, Нуриддин, — деди Одил рассом. — Еттита боламдан лоақал биттаси ўрганса ўргана қолсин дегандим. Чинакам рассом ҳар қандай замонда ўлмайдиган мавзу топади, шунинг учун у ҳеч қачон оғзини очиб ўтирмай чизади-чизаверади. Илло, сенинг қўлинг кеп қолганини кўриб... юрагим орқага тортяпти... Билиб қўй, менинг нусхакашлигим ҳунар ҳам, санъат ҳам эмас. Буни касб қила кўрма... Шу билан рўзғор тебратгандан кўра...

Одил рассом шундай деб туриб сал кам бир ойдан буён бош кўтармай, қадалиб ишлаб ниҳоясига етказаёзган оқ сариқ башараси бўйрадек келадиган нусханинг рўпарасига яқин бордида, ўчоқдаги ланғиллаган оловга сув сепаётган ёш боладек беўхшов ҳаракат билан пиёласимон идишдаги қондек қип-қизил бўёқни унинг афтига сепиб юборди!..

Хаёлга толган Нуриддин сапчиб тушди, чўчиб иккала кафти билан бетини тўсди, назарида отаси раҳматли бўёқни унинг юз-кўзига сепгандек... қўлидаги чанг-бўёққа беланган сочиқни оёғининг остига ташлаганича, қавариб, қизариб кетган бармоқларига маъносиз анграйганича қолди. Рўпарасида пайдо бўлган отасининг шарпаси илдам юриб келиб, унинг қўлидан оҳиста тутди-да, хаёл гирдобидан чиқиб кетолмаётган ўғлини эшик томон етаклади...

Ёдингизда бўлса, газетамизнинг шу йил 24 август сонида мусиқашунос олим Оқилхон Иброҳимовнинг «Мақом ва мусиқий тафаккур» сарлавҳали мақоласи эълон қилинган эди. Унда мақом ва унинг келиб чиқиши ҳақидаги фикр-мулоҳазалар баён этилганди. Қуйида эътиборингизга ҳавола этилаётган мақолада эса мақом ва тасаввуф масалалари қаламга олинган.

МАҚОМ ВА ТАСАВВУФ

- ***«7 Хусравний» мақомат тизимларининг юзага келишида асос бўлганми? Соҳибқирон Амир Темур ва мақом.***
- ***Мақомларнинг маънолари ва тасаввуф таълимотидаги «комил инсон» таълимоти ғояларининг муштараклиги.***

Мақомларнинг энг қадимий тарихи аслида том маънода мақомлар тарихи бўлмай, балки кўпроқ уларнинг келиб чиқиш манбалари бўлган кўҳна давр мусиқа куй қатламларига дахлдордир. Худди ана шу турли қатлам мусиқа намуналари (демакки, турли услубли куй шакллари) асосида услубан бадиий яхлит мақом тизимларининг шаклланиш даврларидан эътиборан бевосита мумтоз мақомлар тарихи ҳам бошланади. Жаҳон мусиқаси миқёсида оламшумул бу ҳодисани англаш учун «мақом тизими» нима эканлиги ҳақида озми-кўпми тасаввурга эга бўлиш керак.

Дастлабки мақом тизимлари қачон ва қандай шаклда бўлганлиги хусусида аниқ маълумотларга эга эмасмиз. Бу борада Сосонийлар саройида (шоҳ Хусрав Парвиз даврида — 590-628 й. хизмат қилган машҳур мусиқачи — Борбад (ваф. 627 й.) ижодий мероси, хусусан унга нисбат бериладиган «7 Хусравоний» тизими диққатни ўзига жалб этади. Мусиқашунос олимлар «7 Хусравоний» тизими кейинчалик мақомот тизимлари юзага келишида асос бўлганлиги ёки ҳар ҳолда бу тизимнинг мақомлар шаклланишига маълум таъсири ҳақида тахминларга борадилар. Аммо бу масалада ҳали бир тўхтамга келингани йўқ. Мутахассислар салобатли мақом тизимларининг юзага келиши касбий мусиқа қатлами (ижодкорлик, ижрочилик) тараққиётининг маълум тарихий босқичи, шунингдек, ривожланган мусиқа илми, фалсафа ва математика фанларининг мавжудлиги, қолаверса бунинг учун зарур шаҳар маданий муҳити каби омиллар билан шартланганлигини алоҳида таъкидлайдилар. Хусусан, атоқли мақомшунос олим, санъатшунослик фанлари доктори Исҳоқ Ражабовнинг бу борадаги фикрлари эътиборлидир. «Мақомлар инсоннинг мусиқа ҳақидаги тушунчалари, мусиқавий-эстетик қарашлари баркамол бўлган, кишиларнинг онги ва савияси юксалган бир даврда юзага келган... Мақомлар тизимининг шаклланиши жаҳон илм-фанининг ривожланиши билан ҳам чамбарчас боғлиқдир. Шарқ мусиқа олимлари мусиқанинг табииёт, фалсафа ва математика фанлари билан боғлиқ эканлигини уқдириб ўтганлар».

Шуни айтиш керакки, Шарқда мақом тизимлари юзага келиши учун зарур омиллар IX-X асрларга келиб жам бўлган эди. Зеро, айнан шу даврларда аниқ фанлар ривожланди, ватандошимиз Абу Наср Форобийнинг (871-950) мусиқашуносликдаги буюк хизматлари ўлароқ Шарқ мусиқа илмига асос солинди, касбий мусиқа амалиёти янги босқичга юксалди, шунингдек диний-фалсафий таълимот ва қарашлар ёйила бошлади. Ана шу бевосита ва билвосита омиллар таъсири ўлароқ ўрта аср Шарқининг йирик шаҳарларида Ўн икки мақом тизими юзага келган эди. Мазкур тизим таснифоти дастлаб Сафиуддин Урмавий (тах. 1230-1294) ва Қутбиддин Шерозийларнинг (1236/37-1310) мусиқа илмига доир асарларида ишлаб чиқилган бўлиб, кейинги асрларда Абдул қодир Мароғий (XIV), Абдураҳмон Жомий, Зайнулобуддин Ҳусайний (XV), Нажмиддин Кавкабий (XVI), Дарвишали Чангий (XVI-XVII) каби устоз амалиётчи ва назариётчи олимлар томонидан ижодий давом эттирилган.

Ўн икки мақом тизими бир неча таркибий қисмлардан ташкил топган бўлиб, уларнинг асосийлари 12 мақом, 6 овоза ва 24 шўъбадан иборат бўлган. Бунда қадимдан келаётган етти босқичли мукаммал парда тизилмалари 12 мақом гуруҳига, кўҳна халқ куй, айтимлари (Наврўзи Ажам, Дугоҳ, Сегоҳ ва б.) эса шўъбалар тоифасига тасниф этилган эди. Ушбу тизим билан боғлиқ қатор масалалар, жумладан, таркибий қисм ларнинг тизим доирасидаги алоҳида вазифаси ҳамда мусиқа амалиётида бевосита ўзаро боғланиш жиҳатлари ҳозиргача жумбоқ бўлиб қолмоқда.

Ўн икки мақом тизимининг бизнинг юртимизда узил-кесил қарор топиши ва унинг дастлабки мумтоз кўринишлари Соҳибқирон Амир Темур ва унинг ворислари — Темурийлар даврига тўғри келади. Бу ўринда Соҳибқироннинг хизматларини алоҳида таъкидламоқ керак. Юқорида айтилганидек, мақом тизимларини юзага келтириш учун энг аввало уларнинг илмий-назарий асосларини пухта ишлаб чиқиш зарур эди. Табиийки, ушбу масаланинг ечими мусиқа илми, яъни мусиқашунос олимлар зиммасига юклатилган. Аммо бу соҳа олимлари ниҳоятда озчиликни ташкил этиб, бунинг устига уларнинг энг малакали устозлари хорижий мусулмон мамлакатларида истиқомат қилишар эди. Ҳазрати Соҳибқироннинг бевосита саъй-ҳаракатлари ила бу илм устозлари турли мамлакатлардан бизнинг диёримизга келтирилиб, уларнинг фаолият кўрсатишлари учун зарур шарт-шароит яратиб берилган эди. Алалхусус, Ибн Арабшоҳнинг «Темур тарихида тақдир ажойиботлари» номли китобида қайд қилинишича, Самарқандга келтирилганлар қаторида машҳур мусиқачи ва мусиқа илмида устоз "Абдулқодир ал-Мароғий ва унинг ўғли Сафиуддин, куёви Насрийн, Қутб ал-Моусилий, Ардашер ал-Чангий ва бошқалар" бўлган. Профессор Абдурауф Фитратнинг «Ўзбек классик мусиқаси ва унинг тарихи»(1927) рисоласидаги қуйидаги сатрлар ҳам шунга ишора этади: «Темурнинг буйруғи билан ҳар томондан келтирилган ихтисосчи олимларнинг ғайратлари билан бу санъат (яъни Ўн икки мақом — О.И.) бирдан жонланди, оёққа босди. Ислом Шарқининг ҳар томонидан келтирилган чолғучилар бизнинг бу кунги классик мусиқамизнинг юксалишига, кўтарилишига хизмат қилдилар. Оз замонда ерлилардан улуғ мусиқийшунослар етишдилар».

Демак, Ўн икки мақом тизими мусиқачи ва олимларнинг ўтмиш ва ўз замонлари мусиқа бойликларини ўша давр талаблари асосида бадиий яхлит ҳолга келтириш устида узоқ йиллар олиб борган илмий-ижодий фаолиятларининг самараси сифатида юзага келган эди.

Ўн икки мақом хусусида сўз юритилганда, уларда жамланган турли тарихий давр мусиқа ёдгорликлари қандай устивор ғоя ва маънолар тизими асосида мутаносиб ҳолга келганлиги ҳам алоҳида қизиқиш уйғотади. Бу мавзуни мубоҳаса этганда ўша давр ижтимоий-маданий ҳаётида устивор мафкура ва ундаги етакчи фалсафий қарашлардан тортиб то мақомлар мусиқасида муқим қарор топган шаклу шамойиллар, уларнинг маънолар тизими инобатга олиниши мақсадга мувофиқ. Бу борадаги изланишлар натижасида мақомларнинг маънолар тизими ўзагини «комил инсон» (тасаввуф) таълимоти ғоялари ташкил этиши маълум бўлмоқда. Бунга бир қатор билвосита ва бевосита далилларни келтириш мумкин. Аввало, шуни айтиш керакки,ўтмишда мақомларнинг илму амали билан асосан тариқат доирасида бўлган сўфийлар ёки тасаввуфга алоқадор шахслар шуғулланиб келганлар. «Мусиқа руҳ озиғидир», тарзидаги тавсифлар ҳам асосан тасаввуф шайхул-машойихлари томонидан берилган. Бинобарин, келиб чиқиши арабча бўлган «мақом» атамаси ва унинг замирида англашиладиган «мартаба», «жой», «манзилгоҳ», «мавқе», «даража» каби маънолар кўп жиҳатдан Яссавия тариқатининг асосчиси ҳазрат Аҳмад Яссавий ҳикматлари орқали туркий халқлар орасида кенг ёйилган эди. Бу атаманинг ҳикматлар матнида кўплаб ибораларда («ишқ мақоми», «ажаб мақом», «ул мақомда ошиқ қуллар жавлон қилур» ва ҳ.к.) келиши шундай фикрга асос беради. «Мақом» атамасининг мусиқага жорий этила бошланиши ҳам кўп жиҳатдан тасаввуф таълимотининг бу даврларга келиб ислом оламида кенг ёйилганлиги (бизнинг диёримизда, жумладан, «Яссавия», «Хожагон-Нақшбандия» ва «Кубровия» тариқатларининг ижтимоий нуфузи баланд бўлганлиги), Соҳибқирон Амир Темур ва темурийлар ҳукмронлиги даврида қарийб расмий мафкура мавқеига кўтарилиб, пировардида сарой санъатига, хусусан, мумтоз касбий мусиқа соҳасига кўрсатган кучли ғоявий таъсири билан изоҳланиши мумкин. «Мақом» тасаввуф истилоҳида энг муҳим тушунчалардан бири бўлиб,унинг воситасида, жумладан, маънавий камолот йўли (тариқат)нинг еттита асосий босқичлари (бекатлари, даражалари) англашилади. Демак, «мақом» деганда маълум ҳаракат жараёни ҳам назарда тутилиб, бу жараён мазмунини солик (йўловчи, изланувчи мурид)нинг сулук (йўл) босқичлари бўйлаб сафари ва шу аснода ўз мақсади сари маънавий юксалиб бориши ташкил этади. Шуни айтиш керакки, Ўн икки мақом тизими доирасида «комил инсон» ғоялари сержиҳат кўринишлар касб этади. Жумладан, соликнинг қалбидаги ишқ ўти билан маҳбуби томон руҳий сафари ушбу тизимдаги 12 мақом «занжирида» ҳам ботиний англашилади. Бунда «Ушшоқ» мақоми — сўфиёна ишқ ва, умуман, Тангри-таолога бўлган чин ошиқликни, «Наво» — ишқ ўтида дард (Наво) чекишни, «Бусалик» (Абу Салик-Аҳд отасига ишора) ошиқнинг тариқат йўлига киришга аҳд боғлашини билдиради. Кейинги етти мақом — «Рост», «Ҳусайний», «Ҳижоз», «Роҳавий», «Зангула», «Ироқ» ва «Исфаҳон» номлари ботиний мазмунида ошиқнинг тариқат йўлида руҳий юксалиб бориши — улуғ ҳаж сафарига нозик ташбеҳ этилган. Жумладан, «Рост» (тўғри йўл) — тариқат йўлини, «Ҳусайний» —пиру муршид (йўл бошчи)ни, "Ҳижоз" — (Маккаи Мукаррама ва Мадинаи Мунаввара шаҳарлари жойлашган сарҳад) йўлнинг асосий мақсад тимсолини, «Роҳавий» (роҳ-йўл), «Зангула» («туя бўйнига илинадиган қўнғироқ»), «Ироқ» ва «Исфаҳон» — йўл ҳаракати ва манзилларининг «забт» этилишини билдиради. Зеро, ҳаж йўлида Ироқ чўлларидан ўтилган, Исфаҳон эса ана шу мақсадга яқин жойлашган шаҳарлардан бирининг номи.

Сўнгги икки мақом «Кучак» (яъни кичик) ва «Бузрук» номлари нисбатида сўфийларнинг кичик ва катта оламларнинг ўзаро уйғунлиги ҳақидаги қарашлари ўз аксини топган, дейиш мумкин. Эътиборли томони шундаки, Ўн икки мақом номлари тасаввуф адабиётида ҳам кўпроқ йўл сафари маъноларини ифода этишда қўлланган. Мана шулардан айримлари:

Гар Сифоҳонда Наво топмасанг, эй ёри Бузруг,
Қилғасан, аз-ми Ироқ айлаб оҳанг-и Ҳижоз.
(Ҳофиз Хоразмий).

Лутфий, Ҳирийда қолмади шеърингга муштарий,
Азми Ҳижоз қилки, мақоминг Ироқ эмиш.
(Лутфий).

Эй Навоий, сен доғи қилсанг тамаъ сайри Ҳижоз,
Қил Ироқ оҳанги, тарк айлаб Хуросон мен кеби.
(Навоий).

Ушбу мисралар мазмунида ҳаж сафарига бўлган интилиш Ўн икки мақом тизимига мансуб номлар (Ироқ, Ҳижоз, Исфаҳон, Наво, Бузруг) воситасида ўзининг нозик ифодасини топганини кўрамиз. Бу интилишнинг ботиний маъносида эса Ҳақиқат ва маърифатга олиб борувчи маънавий йўл сафари англашилади. Шунингдек, Нажмиддин Кавкабийнинг «Куллиёти Кавкабий» асарида ҳам 12 мақом номлари воситасида «йўл» сафарига ишоралар бор.

Юқорида келтирилган байтлар мазмунидан мақомлар мусиқасида ҳам тасаввуф ғоялари инъикос этилганлигини фаҳмлаш мумкин. Чунки шеърий мисраларда намоён бўлган бош қаҳрамон ошиқнинг Ироқ, Ҳижоз каби мақомларни тинглашга руҳий эҳтиёжи борлиги бежиз эмас, албатта. Зеро, бу мақомларда инсон тинглови ва идроки учун маъқул бўлган мукаммал парда уюшмалари ва уларда маълум услубда ривожланувчи куй тузилмалари борки, улар ошиқ руҳининг сурурли кечинмалари сари юксалишига қувват берувчи озуқа бўлиши мумкин. Аслида ана шу каби мақомларнинг етти асосий пардаси ва улар асосида (Дугоҳ, Сегоҳ, Чоргоҳ ва б.) кўҳна куй тузилмаларининг қуйидан юқорига қараб босқичма-босқич (I, II, III, IV ва ҳ.к.) ривожланиб, пировардида янги сифатлар кашф этиш услуби тариқат манзилларига хос жараёнларнинг бадиий акси тарзида шаклланган бўлса керак. Ҳар ҳолда Ўн икки мақом тизимини бизгача етиб келган намуналарининг қиёсий таҳлили шу каби хулосаларга ҳам асос бўлмоқда.

Бинобарин, олинган натижалар асосида тасаввуфдаги «солик-сулук» нисбатини Ўн икки мақом тизимида шундай тасаввур этиш имкони юзага келди:

а) мукаммал пардалар (товушқаторлар) сифатида тасниф этилган Ўн икки мақомнинг ҳар бири «сулук» (мусиқий «йўл») ўрнида намоён бўлади;

б) халқ мусиқасининг кўҳна қатламларига мансуб содда тузилишли (Дугоҳ, Сегоҳ, Чоргоҳ, Панжгоҳ, Наврўзи Баёт ва б.) шўъба куй тузилмалари солик (йўловчи) сиймосининг ўзига хос рамзи бўлиб келади;

в) мусиқа амалиётида шўъба куй тузилмалари муайян мақомнинг парда босқичларига таянган ҳолда зарурий (комил) сифат даражасига қадар ривожланади. Бинобарин, бу жараёнда мукаммал пардаларнинг еттита асосий товуш-босқичлари мақом (яъни куй тузилмасининг таянч пардалари) сифатида қўлланилади.

Демак, «мақом» деганда мусиқада «номукаммал ҳолатдан мукаммал ҳолатга» қараб ривожланишнинг муайян ижодий услуби ҳам англашилар экан. Юқоридагиларни умумлаштирган ҳолда мақом хусусидаги таърифларга қуйидагиларни қўшимча қиламиз:

Биринчидан, мақом садоларда инъикос этилган ҳикматлардир. Бу ҳикматлар ўзагини эса инсоннинг руҳий-маънавий камолот сари юксалиши ва шу тариқа чин Ҳақиқатга эришишга интилиши ташкил этади. Иккинчидан, мақом бу тариқат босқичларининг ўзига хос мусиқий ифодаси бўлган мукаммал пардалар уюшмаси ва шу асосда берилган куй мавзуини маълум йўсинда (қуйидан юқорига қараб изчил) ривожлантириш услубидир.

Мақом борасидаги ушбу таърифлар нафақат Ўн икки мақом, балки "Шашмақом", Хоразм мақомлари ва Фарғона-Тошкент мақом йўлларига ҳам бевосита дахлдордир. Бу ўринда уларнинг таркибий қисмларида «мақом» сўзи билан бирга яна «само», «гардун», «қаландар», «самандар», «гиря», «нола», «чарх», «фарёд», «соқийнома» каби кўплаб тасаввуф истилоҳларининг қўлланишини эътироф этиш жоиз. Шунингдек, асосий айтим йўлларида юксак ишқ (Ҳофиз, Жомий, Саккокий, Лутфий, Навоий, Машраб, Бедил ва б.) мазмунидаги ғазалларнинг куйланиб келиниши, «соф» мусиқий жиҳатдан эса мукаммал парда йўллари асосида (тариқат жараёнларининг бадиий акси ўлароқ) куй мавзуларини бир тартибда изчил ривожлантириб, уларнинг авж сифатларини намоён этиш тамойили каби омилларни далиллар қаторида келтириш мумкин. Лекин энг муҳим далил бу буюк ишқ дарди ила йўғрилган мақомлар мусиқасидир. Бинобарин, мақомларнинг асрлар оша ўз бадиий қийматини йўқотмасдан миллионлаб одамлар қалбидан ўрин олиб келаётганлигининг асл сабабларидан бири ҳам уларнинг теран маънoларга йўғрилган гўзал наволарию, беқиёс шаклу шамойиллари билан изоҳланади.

Зотан мақомлар инсонларда соф, муқаддас туйғуларни уйғотувчи, руҳиятни юксалиш сари даъват этувчи маънавий наволаримиздир.

Оқилхон ИБРОҲИМОВ

ЗАМОН РУҲИ ИЛҲОМБАХШ КУЧ

Боши биринчи бетда

образларга эҳтиёж катта. Бу борадаги ижодий ишларни жонлантириш мақсадида 1-3 ноябр кунлари Ёзувчилар уюшмаси билан ҳамкорликда ёш драматургларнинг семинар-кенгашини ўтказишга тараддуд кўрилмоқда. Семинар-кенгашда янги драматик асарлар ўқилиб, муҳокама қилинади. Шунингдек, «Истиқлол сарҳисоби» деб номланган республика танлови ҳам ўтказилади. Бу танловда иштирок этадиган республиканинг барча театрлари 2001-2002 йиллар мобайнида саҳналаштирилган асарларидан битта энг яхши спектаклни Миллий академик театр саҳнасида намойиш этадилар. Айни кунларда республика театрларининг бир қанча истеъдодли режиссёрлари А.Орипов, У.Азим, Ш.Бошбеков каби муаллифлар билан ҳамкорликда қизғин ижодий иш олиб бормоқдалар. Х.Хурсандов, С.Имомов, З.Нажмий, С.Сирожиддинов каби драматурглар ҳам баркамол авлодни тарбиялашга ҳисса қўшувчи замонавий асарлар устида ижодий изланмоқдалар.

Вазирликнинг тўққиз ойлик иш якунлари тўғрисида маъруза қилган вазирнинг биринчи ўринбосари Э.Эрназаров Ўзбекистон анъанавий қўшиқ байрами, «Ниҳол» мукофоти совриндорларини тақдирлаш тадбирлари, театр ва мусиқа соҳасида ўтказилаётган анъанавий танловлар ҳақида фикр юритди. Хусусан, илк бор ўтказилган республика Катта ашула ижрочилари танлови миллий мусиқа маданиятимиз ривожида муҳим босқич бўлди. Вазирлар Маҳкамасининг қарорига биноан «Ўзбекнаво» эстрада бирлашмаси тузилгани эса маданий ҳаётимизда катта воқеа бўлди. Бу ҳукуматимиз ва Президентимизнинг эстрада санъати ривожига кўрсатаётган ғамхўрлиги ва эътиборининг яна бир далилидир. Айни кунларда Термиз шаҳрининг 2500 йиллиги ҳамда «Авесто» юбилейларига ҳозирлик кўрилмоқда. Ўрта Осиёдаги йирик санъат масканларидан ҳисобланган давлат Санъат музейини таъмирлашга киришилди.

Маданият соҳалари учун олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш, вилоят театрларини истеъдодли ёшлар билан таъминлаш борасида ҳам эътиборталаб масалалар бор.

Бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиқиб, маданият ишлари тизимида пуллик хизмат кўрсатиш ишларини йўлга қўйиш борасида ҳам муаммолар мавжуд. Шунингдек, соҳа корхоналаридаги автотранспорт аҳволи, айрим маданият муассасаларида ижро интизоми кўнгилдагидек эмас. Бу муаммоларга жиддий эътибор қаратилмоғи зарур.

Ҳозир Тошкент Давлат консерваториясининг янги биноси қурилишида иш қизғин давом этмоқда. Жаҳон андозаларига мос равишда қад ростлаётган мазкур даргоҳда олиб бориладиган ташкилий-ижодий ишлар ҳам шунга мувофиқ бўлмоғи керак. Маданият ишлари вазирининг ўринбосари Б.Қурбонов шу хусусда фикр юритиб, консерватория ўқув жараёнларини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида ахборот берди.

Олий Мажлисимизнинг сўнгги сессиясида «Ўзбекистон Республикасининг «Маданий мерос ёдгорликларини муҳофаза қилиш ва улардан фойдаланиш ҳақида»ги Қонун қабул қилинган эди. Маданий ёдгорликлар илмий ишлаб чиқариш бош бошқармаси бошлиғи Р.Мансуров ана шу қонуннинг бажарилиши бўйича тузилган ишлар режаси хусусида сўзлади ва Термиз шаҳри ҳамда «Авесто» юбилейлари муносабати билан олиб борилаётган кенг миқёсдаги таъмирлаш-қурилиш ишлари ҳақида ахборот берди.

«Мозийдан садо» журнали бош муҳаррири З.Ҳакимов Маданият ишлари вазирлиги тизимида ислоҳотларни жадаллаштириш, 2001-2011 йиллардаги ривожланиш тамойиллари ва амалий тадбирларни акс эттирувчи дастур яратиш юзасидан маъруза қилди.

—Вазирлик тизимида маданият ва санъат соҳасини ривожлантириш концепциясини ишлаб чиқиш учун қилинган ишларни таҳлил қилиб, якуний хулосалар чиқариш, ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларни ишлаб чиқиш лозим, — деди у. — Бу борада асосий эътибор маданият муассасаларини малакали мутахассислар билан таъминлашга қаратилмоғи зарур. Ҳозир олий ўқув юртларини битираётган айрим мутахассислар ўз жойларига бориб ишламаяптилар. Бунинг сабаблари ўрганилиб, зарур чора-тадбирлар кўрилиши зарур. Театрларнинг истиқболи учун репертуар режаларини яратиш масаласи кун тартибидаги асосий ишлардан бири бўлиб қолмоқда. Шунингдек, Вазирликнинг бошқа ижодий уюшмалар билан ҳамкорлигини мувофиқлаштириш, мамлакатимизда яшаётган турли миллатлар санъатини ривожлантириш, тарихий-маданий ёдгорликларни муҳофаза қилиш, таъмирлаш ва улардан фойдаланиш каби масалалар алоҳида диққат-эътиборни талаб этади. Маданият ишлари тизимида бозор иқтисодиётига мос мулкчилик шаклларини ташкил қилиш борасида ҳам жиддий иш олиб борилиши зарур.

Йиғилишда шунингдек, маданият ходимлари малакасини оширишни ташкил этиш, маданият ва санъат муассасаларида қишки мавсумга тайёргарлик ва бошқа турли масалалар ҳам кўриб чиқилди ва тегишли қарорлар қабул қилинди.

Г.УМАРОВА

"САНЪАТИНГИЗГА ҚОЙИЛМИЗ",

дейишди жанубий қуриялик мухлислар

Сентябрнинг охири ва октябр ойи биринчи ярмида Кореянинг Сеул ва Андонг шаҳарларида халқаро мусиқа фестивали бўлиб ўтди. Бу анжуманга "Ўзбекрақс" миллий рақс бирлашмасининг "Лазги" ашула ва рақс ансамбли ҳам таклиф этилган эди. Фестивалда иштирок этган Ўзбекистон делегацияси раҳбари, Бастакорлар уюшмаси раиси Рустам Абдуллаев сафар таассуротлари ҳақида мухбиримизга қуйидагиларни сўзлаб берди:

— Халқаро мусиқа фестивалида Осиё ва Африка қитъасидаги ўндан ортиқ мамлакатлар бадиий жамоалари иштирок этдилар. Анжуманда муваффақиятли қатнашган Ўзбекистон санъаткорлари Сеул ва Андонг шаҳарларида йигирмадан ортиқ концерт дастурларини намойиш этиб, фестивал дирекциясининг энг юқори баҳосига сазовор бўлди. "Лазги" ўз чиқишларида ўзбек санъатининг қадимий анъаналари ва бугунги ютуқларини гўзал бадиий лавҳалар орқали тараннум этиб катта олқиш олди. Айниқса, мамлакатимизнинг барча вилоятларига хос санъат анъаналари, халқ удумлари кенг қамраб олинганлиги хорижлик санъат мухлисларида бой таассурот қолдирди. Фестивални кенг ёритган Корея Республикаси матбуоти ва ойнаи жаҳони ўзбек санъаткорларининг дастурларига юксак баҳо бердилар.

Ушбу фестивал доирасида Андонг шаҳрида маскалар фестивали ҳам бўлди. Унда ҳам "Лазги"нинг концерт дастурлари намойиш этилди. Халқаро мусиқа фестивали дирекцияси ушбу анжуманни анъанавий тадбирга айлантиришга қарор қилди. Ўзбекистонлик санъаткорларни эса халқаро мусиқа анжуманининг доимий иштирокчи бўлишга таклиф этди.

Рассом устахонасида

ЭРТАКЛАРГА ОШУФТА КЎНГИЛ

Оппоқ лента таққан, хипча бел, қабартма кўйлакдаги малика, най чалаётган болакай, меҳнаткаш эшакча, кунгурасимон булутча, турли рангда товланувчи капалаклар, қўлбола филчалар, ажойиб қалъалар – рассом Феруза Башарова ана шундай ғаройиб эртаклар оламида яшайди. Болалар китобларининг моҳир безакчиси Феруза маҳобатли графикада ҳам яхшигина ижод қилади.

Умуман, Ферузани бахтли тақдирга эга рассомлар сирасига киритиш мумкин. У санъаткор оиласида таваллуд топди ва ўсиб-улғайди. Унинг биринчи ва ҳақиқий устози машҳур рассом Қутлуғ Башаров. Эҳтимол шунинг учун бўлса керак, эсини таниганидан буён қалам билан ошно. Ҳали болалигидаёқ уйларининг деворларига аллақандай шаклларни чизиб кўрарди. Бунинг учун ота-онаси уни койишмас, балки ажойиб-ғаройиб эртаклар ўқиб беришарди. Шу тариқа Ферузанинг тасаввур олами кенгайиб, хаёллари учқурлашиб борарди. Қизча эртаклар, шеърият ва санъат олами ичра ўсиб-улғайди. Институтда ўқиб юрганида литография тошбосма билан шуғулланди. Уни Пушкиннинг кичик фожиалари ниҳоятда қизиқтириб қолди ва «Тош меҳмон» асари асосидаги тошбосма ишлари юзага келди. Бир вақтнинг ўзида китоб безаш ишлари билан шуғулланди. Улар орасида «Афғон эртаклари», «Ипак йўли», «Рангли ёмғир», «Чўлпон», «Сирли қути», «Муҳаббат» ва бошқа китоблар бор.

Институтни тугатгандан сўнг «Шарқ оҳанглари» асарини яратди. Бу асарда Феруза рақс хатти-ҳаракатларининг ўзига хос «тили»ни, гўзаллигини, шарқона қиёфасини томошабин кўз ўнгида намоён қила билди. У рақснинг хусусиятларини, ҳаракатларнинг шартлилигини, бу анъанавий санъат ижрочиларининг маҳоратини тасвир тилида ифодалай олди. Шундан сўнг Алишер Навоий «Хамса»си ғоялари асосида бешта тошбосма асари дунёга келди. Ҳар бир асарда рассомнинг Шарқ турмуш тарзини, азалий донишмандлик хислатларини яхши билиши кўриниб туради. Феруза воқелик ва анъаналарга таянган ҳолда ўзининг «лирик Шарқини» яратади.

Болалар китоблари устида иш олиб борар экан, рассом ҳар бир эртак ёки воқеага ўзига хос калит, ўзига хос бадиий ифода топа билади. Эртак жанрининг алоҳида хусусиятларини чуқур ҳис қила билган Феруза, бу бетакрор оламга дадил кириб борди. «Василий Сухомлинский ҳикоялари», «Ҳинд эртаклари», «Қуёшли қўшиқ», «Қушлар байрами», «Болакайнинг туши», «Бедана», «Ёғоч қўғирчоқ саргузаштлари», «Дунё халқлари эртаклари» китобларига ишланган безаклар бунинг ёрқин далилидир.

Баъзи рассомлар каби Феруза сюжетни айнан жонлантирмайди. Аксинча, ёзувчи дунёсига чуқурроқ кириб, унинг хаёлот оламига шакл бағишлайди.

Рассом китоб безакларида ҳам, маҳобатли графикада ҳам кўпинча шарқ миниатюралари руҳидан фойдаланади. Бу ҳолат ясси-декоратив услубда, ранг танлаш, чекка чизиқларни тортиш маданиятида, безаклардаги лирик-поэтик руҳ устиворлигида яққол кўзга ташланади. Шу билан бирга, унинг асарларида шарқона ва европача хусусиятлар уйғунлашиб, бир-бирини тўлдириб туради. Андерсен, ака-ука Гриммлар, Шарл Пьерро эртакларига Феруза худди шундай тарзда бетакрор безаклар ишлаган.

Феруза Башарова ижодини республикамиздан ташқарида ҳам яхши биладилар. У кўплаб республика ва халқаро кўргазмаларда қатнашиб келади. Словакиянинг Братислава шаҳрида ўтадиган болалар китобларига ишланган безаклар кўргазмасида Ўзбекистон биринчи марта қатнашди. Унда Феруза «Кўк соқол» эртагига ҳамда Шарл Пьерронинг «Она ғоз» эртаги мотивларига ишлаган безакларини намойиш этди. Шунингдек, Жанубий Кореянинг Сеул шаҳрида ўтган кўргазмада ҳам муваффақиятли қатнашди.

Ф.Башарова ҳозир «Шарқ» акциядорлик компаниясида бадиий муҳаррир сифатида ишламоқда. Унинг шахсий ҳаёти ҳам худди эртаклардагидек. Уйининг деворларини фақат ўзининг ишлари эмас, отаси ва укасининг суратлари ҳам безаб турибди. Унинг Умид исмли ўғли саккиз ёш бўлишига қарамай, яхшигина суратлар ҳам чизади. Қутлуғ Башаровнинг набирасидан умидлари катта.«Худо хоҳласа яхши рассом бўлади»,– дейди у набираси ҳақида. Ферузанинг айтишича, «у эртаклар олами ва болаларни жуда яхши кўради, эзгулик енгиб чиқадиган эртакларга безак ишлашни ёқтиради». «Менга эртаклар муҳитида яшаш ёқади, чунки у ерда яшаш мароқли», – дейди Феруза Башарова.

Ана шу эртаклар олами Ферузани тарк этмаслигига ва уни янги ижодий уфқлар сари етаклашига тилакдошмиз.

Сергей НЕМЦОВИЧ

ИЛГАРИ УЙЛАНГАН ЭКАНМАН

Фарғоналик қизиқчи Абдулла Акбаровни кулгисеварлар яхши билишади. У республикамизда ўтган қатор қизиқчилар танловларида фаол қатнашган, сўнгги йилларда эса аскиячиликда ҳам ўзини синаб кўрмоқда.

Қуйида Абдулла Акбаров ижодидан айрим намуналар эълон қилинмоқда.

***

Ҳайдовчиларимиз ажойиб халқ: йўлда юришади, янги-янги гапларнинг ҳаммаси шулардан чиқади. Олтмишга кирган ҳайдовчи шундай дебди:

— Дунёга келиб иккита нарсани билмайман: биринчиси қачон ўлишимни. Иккинчиси, олдимдаги тракторнинг қаёққа бурилишини!

— Ие, тракторчилар орқаларига қарамай бурилишадими?

— Бўлмасам-чи! Орқага қарашса, шофёр бўлиб қолишади-да!

***

Бир онахонимиз гилам олмоқчи бўлиб бозорга борибди. Элликта гиламни кўрибди, ёқмабди. Сотувчининг тоқати-тоқ бўлиб сўрабди:

— Қаерга гилам олмоқчисиз: болалар хонасигами, меҳмонхонагами ё ётоқхонага?

— Болалар хонасига, — жавоб берибди онахон.

— Болалардан нечта?

— Тўққизта.

— Ўҳ-ҳў, бадавлат экансиз. Нечтаси ўғил, нечтаси қиз?

— Ҳаммаси ўғил.

— Унда гилам излаб юрманг! Яхшиси ўғилларингизнинг хонасини асфалт қилдириб қўяверинг! — дебди сотувчи.

***

Шоирларга тан бераман: бир сатр янги шеър қоралашса бас, ўтиргани жой тополмай қолишади. Ё шеърини бирор муҳарририятга жўнатиб тинчишади, ё бирор дўстига ўқиб бериб. Бир шоир акамиз янги шеър битибди. Ҳаяжондан ичига сиғмайди. Шу пайт йўлда ўртоғи учраб қолибди.

— Янги шеър ёздим, эшитгин, оғайни! — унга хитоб қилибди шоир.

— Қани ўқи-чи! — дебди дўсти.

— Хаёл кетиб аёлга, аёл келди хаёлга.
Аёл келиб хаёлга, хаёл кетди аёлга.

Ўртоғи шеърни унчалик тушунмабди:

— Хаёл кетиб аёлга, аёл келди хаёлга.
Аёл келиб хаёлга, хаёл кетди аёлга! — шоир илҳом билан шеърини такрорлабди.

— Бу шеърингни мендан олдин ҳам бирортасига ўқиб берганмидинг, сўрабди оғайниси шоирнинг афт-башарасига синчиклаб қараб.

— Ҳа, ўқиб бергандим, — дебди шоир ҳайрон бўлиб. — Сен буни қайдан билдинг?

— Кўзингнинг остидаги шиш ва кўк доғдан — дебди дўсти.

***

Бир йигит ўн беш марта уйланибди. Одам ҳам ўн беш марта уйланадими, вей! Ўн олтинчисига уйланаётса, ўртоқлари уни ўртага олишибди:

— Энди шуниси билан тинчиб кетгин! Сенга тўёна йиғавериб чўнтаклар ҳам шилиниб кетди!

Йигит ваъдани қуюқ қилиб чимилдиққа кириб кетибди. Эртасига ўртоқлари хабар олгани келишса, йигит қотиб-қотиб кулармиш.

— Ҳа, намунча хурсандсан? Ўн олтинчиси зўр чиқиб қолди шекилли, — сўрабди ўртоғи.

— Зўр чиққанини қўйиб туринглару, — дермиш йигит, — бу жувонга илгари ҳам уйланган эканман!

***

Бир отахон шифокорнинг олдига бели оғриётганидан шикоят қилиб борибди.

— Бош оғриса — ғамдан, оёқ оғриса — намдан, бел оғриса... — шифокор бидиллай кетибди. — Озгина энгашинг, — дебди сўнг.

Отахон энгашибди.

— Оғрияптими?

— Оғрияпти.

— Яна озгина энгашинг! Оғрияптими?

— Энди оғримаяпти! — жавоб берибди отахон. “Г” шаклида туриб.

— Унда ана шундай юраверинг! — дермиш шифокор.

***

Бир акамиз хотинига васият қилиб қолибди:

— Мен ўлганимдан кейин Эшматга эрга теккин!

— Вой, нималар деяпсиз, Эшмат ака душманингиз-ку! — дебди хотини ҳайрон бўлиб.

— Мен айтган гапни қилавер! Ўн, ўн беш йил яша! Шунда қасдимни олган бўламан, — дебди эри.

***

Етмишга кирган отахон қамоққа тушиб қолибди. Камерада иккита ўспирин зерикиб ўтирган эканми, чолни саволга тутишибди:

— Отахон, сизни нимага қамашди?

— Сўраманглар! — дебди чол.

— Айтаверинг энди, — қисташибди йигитлар.

— Мен ишкалчиман! — жавоб берибди чол.

— Ишкалчи? У қанақа бўлади? Бизгаям бир кўрсатинг! — йигитлар чолга ялина кетишибди.

— Қўйинглар, қўйинглар! Ўзларингга қийин бўлади.

— Майли, майли. Бир кўрайлик.

Чол секин бориб эшикни тақиллатибди. Ташқаридаги соқчи тинчликмикан деб туйнукдан қараган экан, чол унинг кўзига қўлини тиқиб олибди.

Йигитлар қотиб-қотиб кулишибди. Дам ўтмай камеранинг эшиги шарақлаб очилибди. Иккита барзанги қўлида дубинка билан кириб келибди.

— Отахон, сиз четга чиқиб туринг! — дейишибди-да иккала йигитни сулайгунча калтаклашибди. Сўнг ҳеч нарса бўлмагандай чиқиб кетишибди.

— Отахон, нима бўлди? — сўрабди йигитлардан бири бошини аранг кўтариб.

— Ишкал тугади! — дебди отахон.

***

Маишатга муккасидан кетган эр кечаси соат учда уйига кириб келибди. Шубҳасиз, хотини саволга тутибди:

— Қаерда эдингиз?

— Ўртоғим Эшматникида телевизор кўрдик, — жавоб берибди эр.

— Бекорларнинг бештасини айтибсиз! — хотини жазавага тушибди.

— Ишонмасанг, қўнғироқ қилиб сўраб кўр! — эр ҳам паст келмабди.

Хотин телефонни олиб Эшматнинг рақамини терибди.

— Эшмат ака, — дебди секин — эрим сизларникидамиди?

— Ҳа, — жавоб берибди тўйиб ўтирган Эшматвой. — Мана, ҳозир ҳам ёнимда ўтирибди.

Саиданвар МУҚИМОВ тайёрлади

ДЎРМОН ҲАНГОМАЛАРИ

ҚАЛАМҚОШЛАР

Жонрид ака шоир Жуманиёз Жабборов раҳбарлигида бир гуруҳ ёзувчилар билан Бекободга китобхонлар билан учрашувга боришибди. Жуманиёз ака учрашувдан олдин хўжалик раҳбарига ташрифдан кўзланган мақсадни тушунтирибди: «Мана, биз – бир гуруҳ қаламкашлар пойтахтдан ҳузурингизга келдик ва ҳ.к.»

Учрашув бошлангач, хўжалик раиси ижодкорларни йиғилганларга таништираркан, шундай дебди:

–Мана, бугун ҳузуримизга пойтахтдан бир гуруҳ қаламқошлар ташриф буюришган...

"КЕЙИНГИСИНИ ЭЪЛОН ҚИЛАЙМИ?"

Радио дикторининг иши ўзига хос хислатлари билан ажралиб туради. Айниқса, тонг саҳарда ишга келган дикторларга осон тутиб бўлмайди. Диктор битта эшиттиришни эълон қилиб, кейингиси эълон қилингунча чала қолган саҳарги уйқу элтиб, мудраб қолиши мумкин. Шундай ҳолларда режиссёр ишора учун сигнал тугмасини босиб қўяди.

Ўзбекистон радиоси диктори Дилсора Бобохонова бир куни эрталабки эфирга кетаётганда автобуснинг тебранишидан кўзи илиниб қолибди. Навбатдаги бекатга келганда эшик очилиши олдидан режиссёрлик пултидагига ўхшаш овоз эшитилибди. Боёқиш диктор шунда қаерда кетаётганини унутиб, беихтиёр, баланд овозда "Кейингисини эълон қилайми?" деб юборибди. Кўзини очиб, атрофига қараса, автобусда кетяпти, йўловчилар унга ҳайрон тикилиб туришибди. Диктор ўзини тутолмай, қотиб-қотиб кулибди.

ҚОРОНҒУДА КЎРИНМАЙДИ

Шоир Мирпўлат Мирзо китобхонлар билан бўлган оқшомги бир учрашувда шеър ўқиётганда тўсатдан чироқ ўчиб қолибди. Шоир ўзини йўқотмай, ёнида ўтирган ёзувчи Носир Фозиловга шундай лутф қилибди:

–Носир ака, қоронғуда мен барибир кўринмайман (ўзининг қорачадан, Носир аканинг эса сариқдан келганига ишора қилибди – **Ш.О**.) яхшиси, сиз гапира қолинг.

Шодмон ОТАБЕК

Дунё – кенг...

БИР ЭШИТГАННИНГ АҚЛИ ШОШАДИ

Буюк британиялик бир аёл (ҳозирча унинг исм-шарифи сир сақланмоқда) яқин-орада «ирсий режалаштирилган» ҳомилани туғишга тайёрланмоқда. Бундай ҳомиладорлик дунёда биринчи марта юзага келтирилгани қайд қилинган. Туғиладиган ҳомиланинг ҳужайралари ўша аёлнинг тўрт яшар ўғлига, унинг оққонлик (лейкемия) касаллигидан тузалиши учун, ўзига хос донор вазифасини ўташи лозим.

«Reuter» агентлиги тарқатган хабарда айтилишича, касал болага орқа миянинг кўчириб ўтказилиши эҳтимоли ҳам йўқ эмас. Шундай зарурат пайдо бўлганда, болага туғишган, яъни унинг ука ёки синглиси ҳисобланувчи ҳомиланинг асқотиши табиий. Чунки бундай ҳомиланинг иммунитети бемор боланинг организмига айнан мос тушар экан.

Мазкур «режалаштирилган» ҳомила тадбири қуйидагича амалга оширилган. Сунъий йўл билан ҳомила ҳосил этилгач, шиша идишчаларда бир неча саккиз ҳужайрали эмбрионлар ўстирилиб, кейин уларда ирсий камчиликлар бор-йўқлиги аниқланди. Шундан сўнг соғлом ҳомила аёл организмига кўчириб ўтказилди. Бироз вақт ўтгач, ҳали туғилмаган боланинг киндигидан «озуқа» ҳужайралари олинади ва келажак учун махсус идишларда музлатиб қўйилади. Олимларнинг таъкидлашларича, бундай ҳужайралар «хоҳлаган турдаги тўқимага айланишга қодир ва соғлом орқа мияни яратишга ёрдам беради».

Ҳа, «донор-ҳомила» ҳақидаги бу хабарни эшитган одам, дастлаб ишонмаса ҳеч ажабланмаймиз.Чунки хаёлдагина кечиши мумкин бўлган ҳодисалар реал тус олаётган замонда яшаётган одам ҳам бундай янгиликларни бир эшитганда ақли шошади.

ТУТАНХАМОНГА ЯНГИ ҚАСР КЕРАК

Жаҳонга машҳур Миср музейи бу йил юз ёшга тўлади. Музейнинг янги мажмуи дизайни учун халқаро тендер эълон қилинди. Ғизодаги улуғвор тош сағаналар (пирамида) ёнидан бу мажмуага атаб жуда катта жой ажратилди.

1922 йили Тутанхамон сағанасининг топилиши – XX асрдаги энг шов-шувли археология ҳодисаси деб баҳоланганди. Айни шу сағанадан топилган малика Тутанхамон хазинаси ҳам Миср музейида намойиш этилади. Шу боис бу мамлакатга ташриф буюрган киши вақт топса музейни, албатта, кириб кўриши тайин. Фираъвнлар замонига оид юз мингдан ошиқ осори-атиқалар музейдан жой олган. Яна шунча экспонат жой етишмаслиги боис заҳирахоналарда сақланмоқда. Қурилиши мўлжалланаётган янги мажмуадан 160 минг ашё жой олиши керак.

Миср маданият вазири Фарук Ҳусни фикрича, янги музей қурилиши уч босқичда амалга оширилади, бу янги кошонани бунёд этишга 300-400 миллион доллар сарфланади. ЮНЕСКО ва бошқа бир қатор халқаро ташкилотлар қурилишни молиялаштиришда иштирок этишга розилик билдиришди. Янги музейнинг энг яхши дизайни ғолиби аниқ бўлиши билан қурилиш бошлаб юборилиши кутилмоқда.

РУҲОНИЙ ЎРНАТГАН РЕКОРД

Британиялик руҳоний Крис Стерри насронийлик тарихида энг узоқ амру маъруф қилган киши сифатида қайд этилди. Унинг нутқи роса 28 соату 45 минут давом этди.

Би-би-си хабарида айтилишича, руҳоний нутқини Аҳднинг ўзи «унча яхши билмайдиган қисмигача» давом эттирган. Дастлаб у амру маъруфни 36 соат давомида узлуксиз олиб бориши режалаштирган эди. Нутқ ирод этиш жараёнида Крис Стерри бирор марта ҳам қоидани бузмади, 10 секунддан ортиқ тўхтаб қолгани йўқ. Албатта, ҳар саккиз соат орасида 15 минутлик танаффус олиб, кейин яна нутқини давом эттирди.

Руҳоний амру маъруф давомида уйқуни қочириш учун тунги клубларда кенг тарқалган Red Bull ичимлигида оз-оз ичиб турди.

СЕМИЗЛАР ҲАМ ЙИҒЛАЙДИ

Аҳолининг соғломлиги ва узоқ умр кўриши юксак тараққий этган, бой-бадавлат мамлакатларга хос, деган фикр кенг тарқалган. Аслида-чи? Қуйидаги рақамлар бундай қарашга бир қадар зид.

Маълумотларда кўрсатилишича, Германияда ўн беш миллион киши ошиқча семизликдан, ўн миллион одам – гипертониядан, беш миллион аҳоли буйракдаги тошдан, уч миллион – давомли бронхитдан азоб чекишаркан. Боз устига яна уч миллион олмониялик сурункали ароқхўрликка муккасидан кетишган.

Бу масалада АҚШда ҳам ишлар яхши, деб бўлмайди. Мисол учун, америкаликларнинг олтмиш икки фоизи ортиқча вазнга эга, катта ёшдагиларнинг қирқ тўрт миллиондан ошиғи организмнинг ёғ босиши хасталигига дучор. Хуллас, бойларга ҳам осонмас, семизларга эса ҳавас қилмаса ҳам бўлади.

ХАНДАЛАР

СУВДАГИ БАЛИҚДЕК

–Эркабой бошлиғининг олдида ўзини сувдаги балиқдек ҳис қилади.

–Ў-ҳў... Ўзини жуда эркин тутади, демоқчисиз?

–Йўқ оғзини очади-ю, ҳеч нарса гапиролмайди.

ТЕЖАЛАДИГАН БЎЛДИ

–Сочларини қорайтираман деб қанча дори-дармон, бўёқ сарфлаётганди. Энди чиқими анча енгиллашди.

–Сочлари қорайиб бўлдими?

–Йўқ, тўкилиб битди.

ТАРОЗИ БИЗНИКИ

–Мана, хаш-паш дегунча битта молни гўштиниям сотиб тугатвордик-а. Баракалла, ўғлим.

–Дада, ойим қудалар келади, шўрвага қўй гўшти олиб келинглар девдилар.

–Олақол, фақат анави Турди қассобдан олмагин, хўпми?

–Нега?

–Кўрмаяпсанми, у бизнинг тарозида гўшт тортаяпти-ку.

РАНГ-БАРАНГЛИК

–Чучвараларинг ҳар хилми хотин, бири катта, бири кичик-а?..

–Ахир ўзингиз бир хил овқат еявериш жонга тегди, дедингизку, дадаси.

КЎРИЧАКНИНГ ЯРМИ

–Уҳ=уҳ... Доктор, мана ҳалигини оп қўйинг... Вой жоним.

–Тинчланинг, тинчланинг. Мана энди операцияга тайёрлашади.

–Доктор фақат сиз айтганнинг ярмини зўрға эплаштирдик-да. Майлими?..

–Майли, майли. Менга барибир. Фақат у ҳолда кўричагингизнинг қолган ярмини қачон оламиз?..

КЕЧ БЎЛИШИ МУМКИН

Ҳамшира беморга маслаҳат бермоқда:

–Агар шифокорга миннатдорчилик билдирмоқчи бўлсангиз буни операциягача қилинг. Кейин кеч бўлиши мумкин.

КУТИШ

–Эрингиз карқулоқлигини нега даволатмаяпти?

–Болалар мусиқа мактабини тугатишини кутаяпти.

Ҳабиб СИДДИҚ

Виктор ТОМИЛОВ

ИКИР-ФИКР

Батартиб турмуш учун курашиб... ўз уйида шикоят дафтари юритишни йўлга қўйди.

* ***Агар дунёни ағдар-тўнтар қилмоқчи бўлсанг, буни йўли осон: оёғингни осмонга қилиб бошинг билан турсанг бас.***

* Кўк ранг тинчлантиради: масалан кўз остидаги кўкариш...

* ***Ернинг тортиш кучи ҳамма жойда бир текисда эмас: мансаб оромкурсиларида у сезиларли даражада кучлироқ.***

* Бўйдоқликнинг барча ҳузур-ҳаловатини ҳис қилиш учун... уйланиш керак.

* ***Ўқишни бошлаш ҳеч қачон кеч эмас, ҳатто олий ўқув юртини битиргандан кейин ҳам.***

* Китоб жавонига «дафн қилинган» китобни дунё юзини кўрди деб ҳисоблаш мумкинми?

* ***Пулни нариги дунёга олиб кетиб бўлмайди, аммо пул билан орттирилган шуҳратини олиб кетиш мумкин.***

* Шуҳратпараст эди... жисмоний машқлардан фақат юқорига тортилишнигина бажарарди...

* ***Ишлаётганларга камроқ ҳалал бериш– ишлаб чиқаришни ўстиришнинг катта заҳирасидир.***

* Бир кўз қисиш билан битадиган ишлар бор, аммо кимга кўз қисишни билиш керак...

* ***Олтиндан ясалган балиқ Олтин балиқ бўлолмайди.***

Русчадан С.ХАБИБ таржимаси

ИШТИЁҚ ИШҚҚА АЙЛАНСА

Абдулла Айизов Шум боланинг шогирдларидан. Унинг илк ҳажвиялари чойхонамиз саҳифаларида эълон қилинган эди. Вақтнинг тез ўтишини қаранг, кечагина шогирд бўлиб юрган Абдулла бугун иккита китоб чиқарибди. Унинг «Отам ёди» шеърий тўплами ўтган йили нашр этилганди. Яқинда яна бир китоби дунё юзини кўрди. Уни муаллиф «Бир гап бўлар» деб атабди. Тўпламдан, асосан Абдулла Айизовнинг энг яхши ҳажвиялари ўрин олган.

Бу китобни кўриб жуда қувондик. Чунки ундаги кўпгина ҳажвиялар аввал бизнинг «ШЧ»да босилган. Тўпламга Ўзбекистон халқ ёзувчиси Неъмат Аминов «Иштиёқ ишққа айланса» деб чиройли сўзбоши ёзган. Биз ҳам А.Айизовнинг ҳажвга иштиёқи чинакам ишққа айланади деб умид қиламиз ва шу китобчадан ўрин олган икки шингил ҳажвни «ШЧ» мухлисларига ҳавола қиламиз.

ҲАР ЗАМОНДА БИР ЗАМОН

Бир пайтлар қайнона куёвини ёмонлаб қизига дерди:

–Ҳали эринг менинг совунимга кир ювмабди, дунёга келмабди.

Ҳозир эса дейди:

–Эринг олиб қўйган совунларидан бериб юбор, киримни ювиб олай.

ОБ-ҲАВОНИНГ ФОЙДАСИ

Мухбир режиссёрдан сўради:

–Айтинг-чи, ҳар доим ҳам театр зали шундай лиқ тўла бўладими?

Режиссёр жавоб учун энди оғиз жуфтлаган эди, эснаб ўтирган суфлёр Эргаш Шукурий ҳозиржавоблик қилди:

–Бу обу ҳавога боғлиқ.

–Қанақасига?

–Биласиз, жала қуйганда транспорт қатнови камаяди. Одамлар пана жой қидириб ўзларини театрга уришади.

КУНЛАРДАН БИР КУН...

ЭЛЕКТРОН СОАТ

Ҳаваскорлар роса икки ой мобайнида «Бой ила хизматчи» спектаклини тайёрлашди. Спектакл тақдимоти куни зал томошабин билан лиқ тўлди. Туманнинг казо-казоларидан тортиб режиссёрнинг илк спектаклини кўриш учун келган устоз мураббийларгача ўриндиқлардан жой олишган.

Парда очилиб спектакл бошланди. Ғофир кичкинагина тугунни кўтарганча бой ҳузурига кириб келмоқда. Режиссёр қараса Ғофирнинг қўлида соат кўриняпти. У саҳна ортидан Ғофирга имо қилиб, соатни кўрсатмасликни тушунтирмоқчи бўлади.

Ҳаваскор артист саҳнада турганини, рол ижро этаётганини унутиб:

–Ҳа, соатми, тўхтаб қолибди, батареяси ўтириб қолибди, шекилли, –деди.

Режиссёр юрагини чангаллаб ўтириб қолди, томошабинлар электрон соат таққан Ғофирни олқишлаб чапак чалишди, саҳна ишчиси эса пардани ёпдию спектакл бошидаёқ қовун тушириб қўйганидан ўзини қаерга қўйишини билмай турган ҳаваскор артистнинг жонига аро кирди.

ШОФЁРДАН ЁЛЧИМАДИМ

Олтмишинчи йилларда раҳбарлар ўртасида галифе шим, оқ кител, хиром этик кийиш жуда урф бўлган эди. Айниқса, бундай уст-бош кийган қориндор, мўйловдор раислар ўзларига ўхшаган каттагина «Газ-21» машинасидан савлат тўкиб тушганларида ҳамма таъзимда бўлар эди.

Ўша пайтда донгдор бир хўжаликнинг раиси шофёрини ҳам шундай кийинишга даъват этди. Шофёр аввалига тортиниброқ юрди-ю, кейин басавлат қаддиқоматига бу уст-бошлар хўп ярашганидан, айрим жойларда уни ҳам раисдек ҳурмат-эътибор билан қарши олаётганидан хурсанд бўла бошлади.

Бу орада раис ўзгарди. Олдинги, савлатидан от ҳуркадиган раис ўрнига тарашадек озғин, ҳали қирққа кирмаган бўлса ҳам пешоналари тиришиб кетган, оғзидан сигарету бошидан кепка тушмайдиган одам келди. Танимаган одам шофёрни раис, раисни эса шофёр деб ўйлар эди.

Бир куни раис машинада қўшни қишлоққа тўйга борибди. Машинани тўйхонадан берироққа қўйиб ичкарига киришибди. Бир пайт тўй эгалари совға кўтариб шофёрни қўллари кўксида иззат-икром билан ясатиғлиқ уйга олиб киришибди. Раис бечорани шофёр фаҳмлаб учтўртта ичиб ўтирган йигитлар қаторига ўтқазишибди. Шофёр «Ҳой, шеригим...», деган экан, тўй эгалари «Шофёрингиздан хавотир олманг, йигитларга тайинлаб қўйганман, меҳмон қиляпти», деб таскин берибди.

Шофёр унча-мунча одамнинг тушига ҳам кирмайдиган овқатларни тановул қилиб, тишини кавлаб ташқарига чиқса раис маст эмиш. Ўрнидан тураман дермишу гандираклаб ўтириб қолармиш. Шофёр қўл қовуштириб турган тўй эгаларига бир ўзини кўрсатиб қўймоқчи бўлиб:

– Шофёрдан ёлчимадим. Ичиб олса, мен раисман дейишдан ҳам тоймайди, баччағар. Машинага олиб бориб ётқизинглар, бу пиянистанинг касрига энди машинани ўзим ҳайдаб кетаман, – дебди.

Тўйхонадагилар ичиб маст бўлиб олган шаккок «шофёр» ва мўйловини бураб, қўлини орқага қилганича машина томон бир-бир қадам босиб кетаётган басавлат «раис»нинг орқасидан қараб қолишибди.

Шокир АБДУЛАЗИЗ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси шоир Сулаймон Шодиевга акаси

Исмоил ШОДИЕВ

вафоти муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Жонибек Субхонга укаси

ЎКТАМБЕК

вафоти муносабати билан ҳамдардлик изҳор этади.

«Саодат» журнали ва «Гулчеҳралар» газетаси таҳририяти журнал ходими Зуҳра Бўриевага онаси

РАҲИМА ая

вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ғазетамизнинг навбатдаги сони 9 ноябрда чиқади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

* * *

НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 133-49-93; 136-56-56

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Наср ва назм бўлими: 136-56-50

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Илҳом ЖУМАНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти–20.00. Босишга топширилди — 22.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г. — 2909. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи–6512.